ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЕЙ ХАБЗЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

№129 (21.787) • 2010 гъэм бадзэуэгъуэм (июлым) и 14, бэрэжьей • Тхьэмахуэм тхуэ къыдокІ • И уасэр соми 3-щ • adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КЪАНОКЪУЭ Арсен:

Путин Владимиррэ сэрэ хъарзынэу дызэпсэлъащ

«Урысей зэкъуэт» урысей-псо политикэ партым Кавказ Ищхьэрэ федеральнэ округым щыІэ къудамэхэм я щыналъэ зэхуакъ конференцыр Налшыкрэ Кисловодскрэ зэрыщрагъэкІуэкІар езы партым и лэжьыгъэм и лъэхъэнэшхуэу уваш. Апхуэдэу ар Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм иджыпсту и унафэщхэм я политикэ текІуэныгъэу къэпльытэ хьунущ. Федеральнэ властым Кавказ Ищхьэрэ щынальэм гулыт-тэ хэха къыщыхуищІ мы зэманым ди гъунэгъу республикэхэм яІыщ дэтхэнэми апхуэдэ зэхуэсыщхэу езым и щынальэм щригъэкІуэкІыныр пщІэрэ щыхьэрэ зыпыль Іуэху кьмпытэнут. Конференцыр щрагъэкІуэкІыну КЪБР-р кьэзэрыхахам ар-гуэру зэ кьегъэпагъу э Урысей Федерацэм и унафэщІхэмрэ партым и Іэтащхьэ-хэмрэ я деж республикэм и Президентым пщІэ зэрыщыІэр. Республикэм и журналистхэм ядригъэкІуэкІа пресс-конференцым Къанокъуэ Арсен къыщІэтащ конференцым къриКІуахэр. апхуэдэу мыхьэнэщхуэ зиІэ нэгъуэщІ Іуэху зыбжанэ.

КЪАПЩТЭМЭ хэхуэу тепсэлъыхьащ конференцым щыпхыКІа инвестицІэ проектхэр зэрагъэзэщІэну щыкІэм. Къанокъуэ Арсен зэрыжиІамкІэ, Къэбэрдей-Балькъэрым кьыхилъхьа проект щэщым я зэхуэдитІыр кьыхахащ. Ахэр гъэзэщІэнымкІэ партым и дзэпыкъуныгъэр зытещІыхьауэ щыгъуныр и проектхэр Правительствэм кьыщыхъхьхьэнырщ икІи ахэр федеральнэ инвестицІэ программэхэм хэгъэхьэным елэжьынырщ. «А проектхэр зэрагъэзэщІэну Іэмал псори зэкІэ, ягъэбелджылакьым, ауэ абыхэм ятещІыхьауэ зыхуэнущ ди щынальэм и зыужьыныгъэм и унэтІыныгъэ нэхъыщхьэхэр. Къэралым и бюджетыр фокІадэ мазэм кьыщащтэкІэ нэрылъагу хьунущ абыхэм якьарикІуэнур».

Абыхэм ядэкІуэу, Президентым кьигъэльэгъуащ адрей проектэхэри тхьилъыпІэ кьудейуэ кьыззэрымынэнур - ахэр езы республикэм зэрыхуэзэфІэкІкІэ игъэзэщІэнщ.

Журналистхэр КЪБР-м и Унафэщым елъэІу ащ полимер къабзэхэр кьыщІэзыгъэкІыну. «Этна» заводыр щыныкІэ Путин Владимир и ирашу залымыгъэкІэ Вашингтон яГъэІэпхъуа щІэныгъэлІыр икІэщІыпІэкІэ ящыІэ Бронн хуейуэ США-м и властым пиубыдащ.

Амри щылэжьащ Тегеран технологиемкІэ и «Малик Аштар» университетым. Тегераным хэкъуэзауэ кьыхегъэщхьэхукІ ар Ираным и ядернэ программэм зыкІи зэрыпымыщІар.

Нэхъ иужьыІуэкІэ Европэм и хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэм кьызэратамкІэ, Амри Шахрам ешым мурад ищІащ Ираным имыгъэззэжыну, Америкэм и тІасхъэщІэх Іуэхущ Іапіэхэм ядэлэжьну.

Фигу къэдгъэкІыжьинщи, 1979 гъэм Ислъам революцэр къэхъуа нэужь, Ираным рэ США-мрэ дипломат зэхущытыкІэ зэхуэІэжьхьым. Нобэр кьыздэсым Ираным и Іуэхуэхэр США-м щыезэхьхьэр Пакистанращ.

Ядыгъуа щІэныгъэлІыр

«Рейтер» хьыбарегъащІэ агентствэм дыгъуасэ кьыззэритамкІэ, Ираным и щІэныгъэлІ, а къэралым и ядернэ Іуэхуэхэм елэжь Амри Шахрам Пакистаным и посольствэу Вашингтон щыІэм зыщигъэпщкІуащ. Нэхъапэм Іуэху Тегераным ЦРУ-р игъэкъуэншат ар зэрадыгъуамкІэ.

«Сыхьэт зыбжанэ и пэкІэ Амри Шахрам Пакистаным и посольствэу Вашингтон щыІэм зыщигъэпщкІуащ. Абы и мурадш зэрыхьуІэ нэхъ псынщІэу Хэкум кьигъэззэжыну», - кьитащ Ираным и радиоми.

2009 гъэм и мэкъуауэгъуэм Амри Шахрам Саудей Хьэрыпым ихэжьащ кІуауэ лъэужьыныщэу кІуэдат. Ираным абыкІэ игъэхэпхъащ США-м и тІасхъэщІэх Іуэхущ Іапіэхэр, Саудей Хьэрып кьэралыгъуэ-ри США-м телажьэу кьилытащ. Ираным зэрыжиІэмкІэ, Эр-Риядрэ США-мрэ я властым пиубыдащ.

Сикорский блыщхьэм Куржым кьэкІуащ. Польшэм и президент Лех Качиньскиирэ Къажынскирэ ягъафэкІэ. Ар кьызытекІухьаи Польшэмрэ Куржымрэ я зэхуакъ дэлъа зэхущытыкІэфІэхэр зэрыщытауэ кьэгъэнэжьныщ.

Сикорский Іущ Іащ Куржым и президент Саакашвили Михаилрэ премьер-министр Гилаури Никэрэ. Ахэр тепсэлъыхьащ Куржым и кьэрал гъунапкъэхэм зэхуэхьэныныгъэ игъэуэт зэрымыкъуным, Абхъазымрэ Осетие Ипщэмрэ Куржым щыщ щы Іыхьэу кьалъытащ.

Польшэм зихъуэжакъым

Польшэм къэралыбзыІ ІуэхуэхэмкІэ и министр Сикорский Радослав зэрыжиІамкІэ, абы и къэралымрэ Куржымрэ я зэхущытыкІэм зыкІи зихъуэжакъым икІи Куржым и щІыналъэм зэхъуэкІныныгъэ лъэпкъ ємыгъэгъэтыным, ар НАТО-ми Евросюзми хэгъэхьэным и телъхьэщ.

Сикорский ІущІащ Куржым и къэралыгъэ ІэнатІэ зэрыщІэнымрэ Польшэм и президент Лех Качиньскирэ Къажынскирэ ягъэхьэщІэн ІэнатІэхэм зэрыщІэнымрэ, Куржым и Іэнатіэ зэрыщІэнымрэ, Абхъазымрэ Осетие Ипщэмрэ Куржым щыщ щы Іыхьэу кьалъытащ.

Сикорский ІущІащ Куржым и президент Саакашвили Михаилрэ Куржым и Парламентым и Унафэщ Чеченов Ануар абыхэм ехьэлъэу, узэпсэлъащ Куржым и Парламентым и ЩІыхь тхьилъыр зыхуагъэфэщащ ЩІыхь Іуэхущ Іапіэм нэгъэбэрэ мы гъэм и яПэ мазищым зэфІигъэкІа Іуэхугъуэхэм. Абы къызэрыгъэльэгъуащІ, 2009 гъэм фондым и бюджетыр сом зы мелардрэ мелуан 778-рэ хьуауэ щытащ. А бжыгъэм щыщу Іуэхуэхэм трагъэкІуэдэн хуеят сом зы мелардрэ мелуан 739-рэ мин 504,2-рэ. А кьаэнэр ягъэзэщІащ процент 99,4-кІэ - бюджетым и статья псоми дагъуэншэу мылъкур хуаутІыпщащ.

Псалъэм папщІэ, сабий зыгъуэтахэм я сертификатым и талону 36156-м пэкІуэ ахъшэр иратыжащ, ПалъэкІэ лэжьыгъэр зи узыншагъэ кьимытІасэхэм сом мелуан 279-рэ мин 64,2-рэ хуаутІыпщащ, бын зыгъуэтахэм пособиеу иратащ сом мелуани 103-рэ мин 332-рэ.

Мы гъэм и яПэ мазищым кьриубыдэу фондым и бюджетым сом мелуан 552-рэ мин 684,2-рэ кьыІэрыхьэн хуейуэ тращІыхьат, ауэ абы кьыхуаутІыщар а бжыгъэм и процент 22-рц. Налогэ-ву, социальнэ Іуэхугъэм пэкІуэ нэгъуэщІ хэлъхьэныгъэу кьыІэрыхьащ сом мелуани 109-рэ мин 342,3-рэ, федеральнэ бюджетым сом мелуани 163-рэ мин 369,7-рэ кьиутІыпщауэ аращ. КЪБР-м и фондым хуримыкъу ахъшэр игъэнщІыжьын папщІэ, Урысей Федерацэм социальнэ страхованэмкІэ и фондым кьиутІыпщащ сом мелуан 514-рэ.

Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Парламентыр мы гъэм и щІыпІыр-бадзэуэгъуэ мазэхэм кьриубыдау зэлъэкІа Іуэхугъуэхэр кьигъэлъагъуэу, зэІуІэм кьыщыпсэлъащ абы и Унафэщ Чеченов Ануар.

Парламентым и Унафэщым зэрыжиІамкІэ, мы гъэ гъатхэ сессием Іуэхугъуэ 101-рэ ялэжьыну, траухуат, ауэ зэфІагъэкІын хуей хьущ Іуэхугъуэ 180-рэ. Къэбэрдей-Балькъэрым и законхэм я проекту 127-м хэпльащ, федеральнэ законхэм я проекту 13-м елэжьащ. Правительствэм и сыхьэту ирагъэкІуэкІари нэхъыбэщ, - 13-рэ а ІуэхумкІэ зэхуэсын хуеямэ, зэІуІэ 21-рэ зэхэтащ.

- Мы гъэм и гъатхэ сессием республикэм и Парламентым къыщІащ закон 66-рэ. Ар нэгъабэ илъэс псом къэштащ ыгъэ щыта закон бжыгъэм епльытмэ, зыкІэ нэхъ мащІэу аращ. А щытыкІэр и щыхьэтщ Парламентым и лэжьыгъэм гІуКІэ зэрыхэхуам, - жиІащ Чеченов Ануар.

А махуэ дыдэм, пэджагъуэ нэужьым Къэбэрдей-Балькъэрым и Парламентым иригъэкІуэкІащ иджыри зы зэІуІэ. Абы КЪБР-м и Парламентым и ЩІыхь тхьилъыр зыхуагъэфэща цІыху 60-м щратыжащ. Ар зратахэм яхэтщ щІэныгъэм, щІэныгъэ егъэгъуэтыным, щэнхабзэм, гъуэзджэм я лэжьакІуэхэр, дохутырхэр, журналистхэр, къэрал кьулыкъущІэхэр. Къэбэрдей-Балькъэрым и Парламентым и Унафэщ Чеченов Ануар абыхэм ехьэлъэу, узэпсэлъащ, узэпсэлъащ быдэ яІэу дяпэкІи республикэм папщІэ Іуэхугъуэ дахэхэр ялажьыну зэрригъэпэжу Іуэхущ Іапіэхэр я нэІэм щІагъэтыну.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

КЪБР-м и Президентым и пщІэм хохъуэ

Урысейм и щІыхуу хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм зи щІэр нэхьыбэрэ кьыпрагъуэхэм я лъэныкъуэкІэ «Щыхуэ хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэр политикхэм зэреплъыр» рейтингымкІэ Къэбэрдей-Балькъэрым и Президент Къанокъуэ Арсен и пщІэр сатыр 43-кІэ дэкІуэтеящ икІи абы 17-нэ увыпІэр иубыдащ.

«ЦІыхУБЭ хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэр политикхэм зэреплъыр» къэпщытэныгъэр «Хьыбарыш Іэхэм я зэман» интернет газетымрэ «Медалогиер» компаниемрэ зэщІэныгъэу кьызэрагъэпэща проектыр. Абы ящкъ иткІэ къапщытэ федеральнэ газетхэмрэ ТВ-м и центральнэ каналхэмрэ нэхьыбэрэ зи щІэр кьрАІуэ политикхэм я рейтингыр. А рейтингыр ягъэбелджылы дэтхэнэ зы цІыхуми и щІэр хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэм кьызэрыщрАІуэ щыкІэмрэ езы хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм я мыхьэнэмрэ ятещІыхьауэ.

Иужьрей къэпщытэныгъэм ипкъ иткІэ, нэрылъагъуу зи рейтингым хэхъуахэм ящыщщ Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ Арсен, Къалмыкъ Республикэм и Іэтащхьэ Илюмжинов Кирсан, Ханти-Манси автономиэ областым и губернатор Комаровэ Наталье сымэ.

Накъыгъэ мазэм и кІэухымрэ мэкъуауэгъуэ мазэмрэ республикэм и Іэтащхьэм лэжьыгъэшхуэ иригъэкІуэкІащ икІи цІыхубэ хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм абы гулыт-тэ хуамышІу кьэнакъым.

ТОЛАСОВЭ Екатерин э,
КЪБР-м и Президентымрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапіэм и лэжьакІуэ.

КЪБР-м и Парламентым

Илъэс ныкъуэм къриубыдэу

Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Парламентым мы гъэ гъатхэ сессием и ужьрей зэІуІэр щызэхэтащ. Ар иригъэкІуэкІащ Парламентым и Унафэщ Чеченов Ануар. ЗэІуІэм хэтащ КЪБР-м и министерствэ, ведомствэ зэмылІэужьыгъуэхэм я унафэщІхэр. Абы депутатхэр щызэхпльащ Іуэхугъуэ 20-м.

ЯПЭУ къаІэтар «Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Конституцэм зэхъуэкІныгъэхэр хэлъхьэныным» теуХуа законым и проектращ. А зэхъуэкІныгъэхэр, зэдауэ кІыхь кьыхэмыкІыу, 3-нэ еджэгъуэу депутатхэм кьызэдащтащ.

2010 гъэм КЪБР-м Іэмал зимыІэ медицинэ страховани-мкІэ и щІыналъэ фондым бюджет ахъшэр кьызэригъэзэфэна, адэкІи зытригъэкІуэдэну Іуэхугъэр зыхуэдэм теухуауэ зэІуІэм кьыщыпсэльащ а фондым и унафэщІ **Къанокъуэ Аслъэнбэч.** Абы кІэщІу кьитІэльэгъуащ сом мелуан бжыгъэхэр мы гъэм фондым кьызэригъэзэфэна щІыкІэр, а ахъшэр зытекІуэда, дяпэкІи зытекІуэдащхьэу яубзыхуа Іуэхугъуэхэр.

Урысей Федерацэм Социальнэ страхованэмкІэ и фондым и Къэбэрдей-Балькъэр кьудамэм и унафэщІ **Бечелов Ильяс** зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ зи унафэщІ кьэрал Іуэхущ Іапіэм нэгъабэрэ мы гъэм и яПэ мазищым зэфІигъэкІа Іуэхугъуэхэм. Абы къызэрыгъэльэгъуамкІэ, 2009 гъэм фондым и бюджетыр сом зы мелардрэ мелуан 778-рэ хьуауэ щытащ. А бжыгъэм щыщу Іуэхуэхэм трагъэкІуэдэн хуеят сом зы мелардрэ мелуан 739-рэ мин 504,2-рэ. А кьаэнэр ягъэзэщІащ процент 99,4-кІэ - бюджетым и статья псоми дагъуэншэу мылъкур хуаутІыпщащ.

Псалъэм папщІэ, сабий зыгъуэтахэм я сертификатым и талону 36156-м пэкІуэ ахъшэр иратыжащ, ПалъэкІэ лэжьыгъэр зи узыншагъэ кьимытІасэхэм сом мелуан 279-рэ мин 64,2-рэ хуаутІыпщащ, бын зыгъуэтахэм пособиеу иратащ сом мелуани 103-рэ мин 332-рэ.

Мы гъэм и яПэ мазищым кьриубыдэу фондым и бюджетым сом мелуан 552-рэ мин 684,2-рэ кьыІэрыхьэн хуейуэ тращІыхьат, ауэ абы кьыхуаутІыщар а бжыгъэм и процент 22-рц. Налогэ-ву, социальнэ Іуэхугъэм пэкІуэ нэгъуэщІ хэлъхьэныгъэу кьыІэрыхьащ сом мелуани 109-рэ мин 342,3-рэ, федеральнэ бюджетым сом мелуани 163-рэ мин 369,7-рэ кьиутІыпщауэ аращ. КЪБР-м и фондым хуримыкъу ахъшэр игъэнщІыжьын папщІэ, Урысей Федерацэм социальнэ страхованэмкІэ и фондым кьиутІыпщащ сом мелуан 514-рэ.

Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Парламентыр мы гъэм и щІыпІыр-бадзэуэгъуэ мазэхэм кьриубыдау зэлъэкІа Іуэхугъуэхэр кьигъэлъагъуэ.

Евросоюзым и лыкІуэр

АБХЪАЗ. ***Евросоюзым Кавказ Ипщэм и къэралхэмкІэ и лыкІуэр Семнеби Питер Сыхьум кІуэнущ. Абы и пэ кьихуэу ар хэтынущ «Куржым и европей гъэзэгу» 7-нэ дунейпсо конференцу Батум щекІуэкІынум.***

СЕМНЕБИ Питер журналистхэм зэражриІамкІэ, Сыхьум щытепсэлъыхьынущ Абхъазымрэ Осетие Ипщэмрэ теухуауэ Евросоюзым и Іуэху еплъыкІэр зыхуэдэм. Абы и пэ кьихуэу ар Тбилиси щыхэплъэнущ Куржым а щІыналъэхэм яхуиІэ щытыкІэм.

Шынагъуэншагъэр къызэрагъэпэщ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***КЪШР-м и Правительствэм и зэІуІэм къыщащта унафэм ипкъ иткІэ, къалэщІыб зыгъэпсэхупІэ Іуэхущ Іапіэхэр махуи 10-м кьриубыдэу къапщытэнущ. Гулыт-тэ щхьэхуэ хуащІынущ сабийхэм я щынагъуэншагъэр кьызэрызэрагъэпэщым.***

ЛЭЖЬЫГЪЭМРЭ социальнэ зыужьыныгъэмкІэ министр Тхьэкъуахьуэ Мурат зэрыжиІамкІэ, сабийхэм гъэмахуэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр медицинэ Іуэхугъэхэм, мафІэс шынагъуэншагъэ, хъумакІуэ я лъэныкъуэкІэ кьызэрызэгъэпэщам ельытауэ кьыхахащ. Правительствэм и Унафэщі КІэм Мурадин къэралыгъуэ ІуэхугъэмкІэ министрым пщэрылъ щищІащ сабийхэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр я нэІэм щІагъэтыну.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

ТхьылъыщІэ

Гъуэгу техьэ къытенэркъым

Тхэн щІэзыдзагъащІэхэм адыгэбзэкІэ щадзлажьэ «Шыхулъагъуэ» литературэ хасэм хэтхэм творчествэм щаІэ зэфІэкІым зэпымыууэ юхъуэ. Ахэращ тхылъеджэм нобэ нэхьыбэу зи тхыгъэ газетхэмрэ журналхэмрэ щилъагъури. Абыхэм я Іэдакъэщ Іэкі нэхьыфІ: хэр тхылъ щхьэхуэуи кьыдокІ. «Адыгэ псалъэ» газетым еджэхэм, дауи, ящІэж тхакІуэ ныбжьыщІэхэм нэгъабэ «Эльбрус» къэралгъэльэ тедзапІэм къыщыдагъэкІауэ щыта «КъудамэщІэ» тхылъыр республикэпсо утыкум ирахьэу гъэтеувэ Іэтауэ хуащІауэ зэрыщытар.

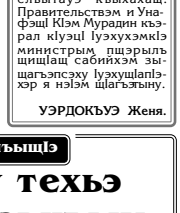

ТХАКІУЭ, усакІуэ ныб жьыщІэхэм я зы тхылъыщІэ ар-гуэру дунейм кьытехьащ - «Эль-Фа» тедзапІэм къыщыдэкІащ «Шыхулъагъуэм» и вагъуэхэр» зыфІащар. Абы щызэхуэхьэсащ литературэ хасэ щІэрыІуэм къекІуалІэхэм ящыщу пщащэ, щІалэ 14-м (Щомахуэ Залинэ, Нартокъуэ Анжелэ, НафІэдз Мухьэмэд, Къанокъуэ-Фырэ Анфисэ, Жэмбэч Рабия, КІарэ Альбинэ, Хьуэжь Жаннэ, Къэзан ФатІимэ, Бэрбэч Асльэнцэрэ, Дзэгъащтэ Азэмэт, Къашыргъэ Иннэ, ГъукІэкъуэ Иринэ, ГъукІэ Марианнэ, Гугъуэ Зарем э сымэ) нужьрей зэманым ятха усэхэмрэ рассказхэмрэ. Ахэр зэхэзыгъэувари кьыдэгъэкІыным хуэзыгъэхьэзырари «Шыхулъагъуэм» и унафэщІ Хьэх Сэфарбийщ. Тхылъыр екІуу игъэщІэрэщІащ суртышІ-график Іэзэ БгъэжьнокъуэІ Заурбэч.

«Псом нэхъыбэ нэхъ гуапэр ахэр лъэпкъ литературэм зэрыщылажьэмрэ езыгъэр зэрыщІалэмрэщ», - етх Хьэхым тхылъым хуищІа пэублэ псалъэм.

Ди гуапэщ «Шыхулъагъуэм» и вагъуэхэр а зы хасэ щыкІум и мызакъуэу, адыгэ литературэм псом и вагъуэ хьунэху.

ДЫГЪУЖьКОКЪУЭ Гъущ Іыпсэ.

БодибилдингымкІэ дунейпсо чемпион Лъакъуэдыгъу Рамзес

Адыгэ щІалэ Лъакъуэдыгъу Рамзес бодибилдингымкІэ дунейпсо чемпион зэрыхъуам теухуа хьыбар гуапэр ди газетым тетащ мэкъуауэгъуэм и 23-м. А щІалэ ахъшэзэманыр нэхъ гъунэгъуу ядгъэщІыхуну ди щІэдзкІакІуэхэм ящыщ къудым зыкьытхуагъэзащІ, а лъэІур нобэ догъэзащІэ. Сыт хуэдэ спорт лІэужьыгъуэми зыхуэбгъэсэн папщІэ псэкупсэ кьаруущхуэ пхэльын, уи хьэл-щэнкІи зэщІэкъуауэ ущытын, уи мурадхэм ерыщу ухуэкІуэн зэрыхуейр пасэу кьызыгурыІуа Рамзес и гъащІэр кьызэрекІуэкІам, дзэныхэм Іуэхум ехьулІэныгъэ щызыІэригъэхьэн папщІэ дзэпыкъуэгъу кьыхуэхъуахэм ятеухуа тхыгъэм *ф ыкьыщедж 4-нэ нап экІуэцІым.*

Ядыгъуа щІэныгъэлІыр

◆1860 гъэм Урысейм и Къэрал банкыр кьызэрагъэпэщащ.
◆1945 гъэм Париж ТекІуэныгъэм и парад щызэхэтащ. Абы хэтащ Франджым и Лыхъужь **Хьэгъундокъуэ Елмэсхан.**
◆ 1957 гъэм Налшык щекІуэкІащ СССР-м и мс лъэпкъ псоми я такІуэ щызэрыуэхэр зыхэта пшыхь гъэщІэгъуэн.

ПІлэнэзэр зыгъэхьэзырар **ГЪУЩІОЗэрифІ.**

Польшэм и Президентым и пщІэм хохъуэ

Урысейм и щІыхуу хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм зи щІэр нэхьыбэрэ кьыпрагъуэхэм я лъэныкъуэкІэ «Щыхуэ хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэр политикхэм зэреплъыр» рейтингымкІэ Къэбэрдей-Балькъэрым и Президент Къанокъуэ Арсен и пщІэр сатыр 43-кІэ дэкІуэтеящ икІи абы 17-нэ увыпІэр иубыдащ.

«ЦІыхУБЭ хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэр политикхэм зэреплъыр» къэпщытэныгъэр «Хьыбарыш Іэхэм я зэман» интернет газетымрэ «Медалогиер» компаниемрэ зэщІэныгъэу кьызэрагъэпэща проектыр. Абы ящкъ иткІэ къапщытэ федеральнэ газетхэмрэ ТВ-м и центральнэ каналхэмрэ нэхьыбэрэ зи щІэр кьрАІуэ политикхэм я рейтингыр. А рейтингыр ягъэбелджылы дэтхэнэ зы цІыхуми и щІэр хьыбарегъащІэ ІэнатІэхэм кьызэрыщрАІуэ щыкІэмрэ езы хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм я мыхьэнэмрэ ятещІыхьауэ.

Иужьрей къэпщытэныгъэм ипкъ иткІэ, нэрылъагъуу зи рейтингым хэхъуахэм ящыщщ Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ Арсен, Къалмыкъ Республикэм и Іэтащхьэ Илюмжинов Кирсан, Ханти-Манси автономиэ областым и губернатор Комаровэ Наталье сымэ.

Накъыгъэ мазэм и кІэухымрэ мэкъуауэгъуэ мазэмрэ республикэм и Іэтащхьэм лэжьыгъэшхуэ иригъэкІуэкІащ икІи цІыхубэ хьыбарегъащІэ Іуэхущ Іапіэхэм абы гулыт-тэ хуамышІу кьэнакъым.

ТОЛАСОВЭ Екатерин э,
КЪБР-м и Президентымрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапіэм и лэжьакІуэ.

Шынагъуэншагъэр къызэрагъэпэщ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***КЪШР-м и Правительствэм и зэІуІэм къыщащта унафэм ипкъ иткІэ, къалэщІыб зыгъэпсэхупІэ Іуэхущ Іапіэхэр махуи 10-м кьриубыдэу къапщытэнущ. Гулыт-тэ щхьэхуэ хуащІынущ сабийхэм я щынагъуэншагъэр кьызэрызэрагъэпэщым.***

ЛЭЖЬЫГЪЭМРЭ социальнэ зыужьыныгъэмкІэ министр Тхьэкъуахьуэ Мурат зэрыжиІамкІэ, сабийхэм гъэмахуэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр медицинэ Іуэхугъэхэм, мафІэс шынагъуэншагъэ, хъумакІуэ я лъэныкъуэкІэ кьызэрызэгъэпэщам ельытауэ кьыхахащ. Правительствэм и Унафэщі КІэм Мурадин къэралыгъуэ ІуэхугъэмкІэ министрым пщэрылъ щищІащ сабийхэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр я нэІэм щІагъэтыну.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

ТхьылъыщІэ

Гъуэгу техьэ къытенэркъым

Тхэн щІэзыдзагъащІэхэм адыгэбзэкІэ щадзлажьэ «Шыхулъагъуэ» литературэ хасэм хэтхэм творчествэм щаІэ зэфІэкІым зэпымыууэ юхъуэ. Ахэращ тхылъеджэм нобэ нэхьыбэу зи тхыгъэ газетхэмрэ журналхэмрэ щилъагъури. Абыхэм я Іэдакъэщ Іэкі нэхьыфІ: хэр тхылъ щхьэхуэуи кьыдокІ. «Адыгэ псалъэ» газетым еджэхэм, дауи, ящІэж тхакІуэ ныбжьыщІэхэм нэгъабэ «Эльбрус» къэралгъэльэ тедзапІэм къыщыдагъэкІауэ щыта «КъудамэщІэ» тхылъыр республикэпсо утыкум ирахьэу гъэтеувэ Іэтауэ хуащІауэ зэрыщытар.

ТХАКІУЭ, усакІуэ ныб жьыщІэхэм я зы тхылъыщІэ ар-гуэру дунейм кьытехьащ - «Эль-Фа» тедзапІэм къыщыдэкІащ «Шыхулъагъуэм» и вагъуэхэр» зыфІащар. Абы щызэхуэхьэсащ литературэ хасэ щІэрыІуэм къекІуалІэхэм ящыщу пщащэ, щІалэ 14-м (Щомахуэ Залинэ, Нартокъуэ Анжелэ, НафІэдз Мухьэмэд, Къанокъуэ-Фырэ Анфисэ, Жэмбэч Рабия, КІарэ Альбинэ, Хьуэжь Жаннэ, Къэзан ФатІимэ, Бэрбэч Асльэнцэрэ, Дзэгъащтэ Азэмэт, Къашыргъэ Иннэ, ГъукІэкъуэ Иринэ, ГъукІэ Марианнэ, Гугъуэ Зарем э сымэ) нужьрей зэманым ятха усэхэмрэ рассказхэмрэ. Ахэр зэхэзыгъэувари кьыдэгъэкІыным хуэзыгъэхьэзырари «Шыхулъагъуэм» и унафэщІ Хьэх Сэфарбийщ. Тхылъыр екІуу игъэщІэрэщІащ суртышІ-график Іэзэ БгъэжьнокъуэІ Заурбэч.

«Псом нэхъыбэ нэхъ гуапэр ахэр лъэпкъ литературэм зэрыщылажьэмрэ езыгъэр зэрыщІалэмрэщ», - етх Хьэхым тхылъым хуищІа пэублэ псалъэм.

Ди гуапэщ «Шыхулъагъуэм» и вагъуэхэр а зы хасэ щыкІум и мызакъуэу, адыгэ литературэм псом и вагъуэ хьунэху.

ДЫГЪУЖьКОКЪУЭ Гъущ Іыпсэ.

Евросоюзым и лыкІуэр

АБХЪАЗ. ***Евросоюзым Кавказ Ипщэм и къэралхэмкІэ и лыкІуэр Семнеби Питер Сыхьум кІуэнущ. Абы и пэ кьихуэу ар хэтынущ «Куржым и европей гъэзэгу» 7-нэ дунейпсо конференцу Батум щекІуэкІынум.***

СЕМНЕБИ Питер журналистхэм зэражриІамкІэ, Сыхьум щытепсэлъыхьынущ Абхъазымрэ Осетие Ипщэмрэ теухуауэ Евросоюзым и Іуэху еплъыкІэр зыхуэдэм. Абы и пэ кьихуэу ар Тбилиси щыхэплъэнущ Куржым а щІыналъэхэм яхуиІэ щытыкІэм.

Шынагъуэншагъэр къызэрагъэпэщ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***КЪШР-м и Правительствэм и зэІуІэм къыщащта унафэм ипкъ иткІэ, къалэщІыб зыгъэпсэхупІэ Іуэхущ Іапіэхэр махуи 10-м кьриубыдэу къапщытэнущ. Гулыт-тэ щхьэхуэ хуащІынущ сабийхэм я щынагъуэншагъэр кьызэрызэрагъэпэщым.***

ЛЭЖЬЫГЪЭМРЭ социальнэ зыужьыныгъэмкІэ министр Тхьэкъуахьуэ Мурат зэрыжиІамкІэ, сабийхэм гъэмахуэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр медицинэ Іуэхугъэхэм, мафІэс шынагъуэншагъэ, хъумакІуэ я лъэныкъуэкІэ кьызэрызэгъэпэщам ельытауэ кьыхахащ. Правительствэм и Унафэщі КІэм Мурадин къэралыгъуэ ІуэхугъэмкІэ министрым пщэрылъ щищІащ сабийхэм зыщагъэпэсэху Іуэхущ Іапіэхэр я нэІэм щІагъэтыну.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

КЪАНОКЪУЭ Арсен: Путин Владимиррэ сэрэ хъарзынэу дызэпсэлъащ

(КIэухыр. ПэщIэдзэр 1-нэ нап.).

Хабзэм къемызэгъыу Iэщэкlэ зызэщIэзыузэда гупхэм хэтахэм ящыщу щIэпхъаджагъэ зымылэжьахэр хейуэ къэлъытэнымкIэ щыIэ хэкIыпIэхэм теухуа упщIэм и жэуапу Президентым къыхигъэщащ республикэм и унафэщIхэми федеральнэ властми апхуэдэ лъэбакъуэм сэбэпынагъыщхуэ иIэну къызэрамылъытэр икIи апхуэдэ унафэ къащтэнымкIэ лъабжьэ зэрыщымыIэр. Экстремизмэм и шынагъуэр къэмыгъэхъуным пыщIауэ Къанокъуэ Арсен къыхигъэщащ къэрал щIыб къар ухэм, Урысей Ипщэм щыIэ щытыкIэр зэIагъэхьэн папщIэ, Къэбэрдей-Балъкъэрыр, Къэрэшей-Шэрджэсыр, Адыгейр къагъэсэбэпыну зэрамурадыр. «Республикэм щIэпхъаджагъэхэр щызылэжьхэм ящIэркъым езыхэр зытелажьэхэр хэт сымэми. Абыхэм къыхуагъэув Iуэху пыухыкIахэр зэфIагъэкIрэ къыпэкIуэ тIэкIур къыхуашийуэ аращ. Iу эхур къыщежьэри щиухыжри къазэрыгурыIуэн акъыл абыхэм яIэкъым», - къыхигъэщхьэхукIащ Къанокъуэм.

Къэрал кIуэцI органхэм я лэжьакIуэхэм яхуэгъэзауэ республикэм террористхэм щалэжьхэр нэхъыбэ зэрыхъуам и щхьэусыгъуэр, Къанокъуэ Арсен къызэрилъытэмкIэ, республикэм и унафэщIым и полномочиехэм я пIалъэр зэрынэблэгъарщ икIи а къулыкъум къыкIэлъыкIуэ пIалъэм тетынур ягъэувын зэрыхуейрщ. Абы ехьэлIауэ Къанокъуэ Арсен тепсэлъыхьащ хабзэхъумэ органхэм я унафэщIхэм я лэжьэкIэмрэ мы IэнатIэм унафэщIхэр щызэхъуэкIынымрэ япыщIа Iуэхухэм. Республикэм и Iэтащхьэм къызэрилъытэмкIэ, къэрал кIуэцI IуэхухэмкIэ министрыр къыпэщыт къалэнхэм йохъулIэ, гугъуехьхэр къэзышэр республикэм и хабзэхъумэ системэм и къызэгъэпэщыкIэм ныкъусаныгъэхэр зэрыхэлъырщ. «Мы дызытепсэлъыхьыр федеральнэ IэнатIэщ икIи иджыпсту зэтеува щытыкIэм сэ УФ-м и Правительствэм и УнафэщIыр щыгъуазэ сщIащ, ди деж щыIэ органхэр зыхуеину лэжьакIуэхэмкIэ къыддэIэпыкъуну, зи

IэщIагъэм хэзыщIыкI цIыхухэр федеральнэ центрым къригъэкIыу къытхуигъэкIуэну селъэIуащ. Дауэ щымытми, иджыпсту мы Iуэхум псори йогупсыс, икIи дэ ди пащхьэ къиувэ къалэнхэр зэкIэлъыкIуэу дэдгъэкIыну ди мурадщ. МВД-ми ефыкIыр жылагъуэ псом пкърыт узырщ. Аращ коррупцэр щIэинри, епцIыжакIуэхэр щыщыIэри, языныкъуэ милиционерхэм я псэукIэр я улахуэм езэгъыу щIыщымытри икIи а псоми сэ семыгуп сысу къанэркъым. СызэреплъымкIэ, мы IэнатIэм щыщыIэ щытыкIэм нэхъ кууу дыхэплъэн икIи мыхъумыщIагъэхэр къызыхэкIыр къэдгъуэтын хуейщ».

«Интерфакс» агентствэм и корреспондентым пресс-конференцым къыщигъэува упщIэм къыхэщащ, МВД-м и языныкъуэ оперативнэ лэжьакIуэхэм республикэм щыщыIэ щытыкIэр зэман кIэщIым къриубыдэу зэтес щIынымкIэ Iэмалхэр щыIэ хуэдэу жаIэу, ауэ абы папщIэ зыхуэфэщэн политикэ унафэ къамыщтэу.

Президентыр абыкIэ арэзы хъуакъым: «Сэ махуэ къэс жыхуаIэм хуэдэу Юрий Иосиф и къуэм (Томчак) сыхуозэ, Терророрым пэщIэтынымкIэ лъэпкъ комитетыр мэлажьэ, иджыблагъэ абы Бахъсэн районым хуэгъэза унафэр къищтащ. Къалэмрэ районымрэ щыIэ отделхэр зэгуагъэхьэжащ, органхэм цIыху 50 къыхагъэкIащ, районым щылэжьэну цIыху 200 ягъэкIуащ, дэри транспорткIэ, Iэмэпсымэмкiэ дадоIэпыкъу. Къалэмрэ районымрэ я администрацэхэм я Iэтащхьэ хэм пщэрылъ яхуэтщIахэр зэрагъэзэщIэр мазитI дэкIмэ къэдпщытэжынущ».

Путин Владимир зэрыхуэзар къызэрыщыхъуам теухуауэ къэрата упщIэм и жэуапу Къанокъуэ Арсен къыхигъэщхьэхукIащ езым и дежкIэ нэхъыщхьэ дыдэр унафэщIу лэжьэну дзыхь къызэрыхуащIыр зэрызыхищIар арауэ зэрыщытыр. «Ди проект нэхъыщхьэр къызэралъытар фэ псоми флъэгъуащ, дэ хъарзынэу дызэпсэлъащ икIи абы IуэхуфIхэр кърикIуэну си гугъэщ».

Къанокъуэ Арсен зэпкърыхауэ тепсэлъыхьащ етIуанэ пIалъэкIэ езыр и къулыкъум ягъэувыжынымкIэ гугъапIэу щыIэхэм икIи политикэ щIэбзэ зиIэ псалъэ зыбжанэ къыщIигъужащ: «НехьэкI-къехьэкI хэмылъу жысIэнщи, сэ сыкъикIуэту сесакъым, псом хуэмыдэу къыстракъуэзэну щыхуежьэм и деж. Властым иджыпсту хуекъу цIыхухэм фIы ягу илъу, сэ нэхърэ нэхъыбэ дыщалъхуа республикэм папщIэ ялэжьыфыну гу лъыстамэ, сэ абыхэм садэIэпыкъункIи хъунт. Ауэ шэч къытесхьэркъым абыхэм я щхьэ Iуэху фIэкI зэрызэрамыхуэм, мурад пыухыкIахэм зэрытелажьэм, апхуэдэу щыщыткIэ, сэ унафэр сIэщIэлъыху, абыхэм я Iуэхур дэзгъэкIынукъым. Тепщэныгъэ яубыдын папщIэ Iэмал фIейхэр къэзыгъэсэбэп цIыхухэр властым ебгъэкIуалIэ хъунукъым. ЗэрыгурыIуэгъуэщи, унафэр зыIэщIэлъыр Урысей Федерацэм и Президентырщ, ауэ сэ си Iэр сIэту сикIуэтынукъым, сыту жыпIэмэ, республикэр япэкIэ зыгъэкIуэтэфын цIыху щыIэу слъагъуркъым».

Псалъэм къыдэкIуэу, Президентым къыхигъэщащ езыр зыхуей дыдэм хуэдэу дэнэ щIыпIи гугъуехьыншэу щыпсэуну Iэмал зэриIэр, ауэ щалъхуа республикэм дэIэпыкъуну зэрызыхуигъэувыжар икIи а мурадым дяпэкIи зэрытелэжьэнур.

Къанокъуэ Арсен тепсэлъыхьащ 131-нэ законыр къызэрыщыхъуми: «ПцIы хэмылъу жыпIэмэ, ар зэрыдгъэзэщIэну планыр зэхэтлъхьащ икIи абы Урысейм и Президентым и Администрацэр арэзы техъуащ. А планыр текI имыIэу дгъэзэщIэнущ. Мыгувэу Налшык щедгъэкIуэкIынущ Хлопонин Александр къызрихьэлIэну зэIущIэ. Жылагъуэ зэгухьэныгъэ псори зэхуэтшэсынурэ, абыхэм жаIэм дедэIуэнущ. Сэ быдэу си фэIщ мэхъу: къущхьэхъу хъупIэхэр зэрыщыту Къэбэрдей-Балъкъэр псом ейуэ щытащ икIи ахэр къуажищым ептыж хъунукъым. А хъупIэхэр республикэм и мылъкуу къэнэн хуейщ. КъызэрыслъытэмкIэ, аращ республикэм и дежкIэ сэбэп хъунур. Дэтхэнэ законри щIыналъэ къэс щыIэ щытыкIэхэм езэгъыу щытыпхъэщ, ауэ а хабзэр зи гугъу тщIы законыр къыщащтэм къалъытакъым. Дызэрыщыгъуазэщи, 131-нэ законым зэхъуэкIыныгъэ куэд халъхьащ, нобэм къэси зэрагъэзэхуэж».

Къанокъуэ Арсен къигъэлъэгъуащ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым зэрызиужьынум и стратегиер щызэхалъхьэм щIыналъэхэм къыхалъхьэхэр нэсу къызэрамылъытар гукъанэу зэриIэр. «Дэ нэхъыщхьэу къытхуагъэлъагъуэ хэм ящыщщ этнографиер зэрыбджыж хъун пасэрей къуажэ къызэгъэпэщыным ещхь проектхэр. Сэ къызэрыслъытэмкIэ, промышленностым зедмыгъэужьмэ, дэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр япэкIэ тхугъэкIуэтэнукъым. УФ-м ЩIыналъэхэм зегъэужьынымкIэ и министерствэр ди щIэгъэкъуэну дэ апхуэдэ лэжьыгъэ едгъэжьащ, проектыр зэрызыхалъхьэм Правительствэм и УнафэщIымрэ сэрэ дыкIэлъыплъынущ, япэ игъэщыпхъэхэм теухуа чэнджэщхэр еттынущ».

Хабзэ зэрыхъуам тету, пресс-конференцым къыщаIэтащ «Спартак-Налшыкым» и Iуэхур адэкIэ зэрыхъунури. Ди футболистхэр Грознэм къикIа «Тэрч» командэм текIуа къудейти, Президентым къыхигъэщхьэхукIащ мы гъэм командэм япэ увыпIищым языхэз къыхуэмыхьмэ, Урысейм щынэ хъыфI командитхум хиубыдэн хуейуэ зэрыхуагъэувар. Абы къыхигъэщащ ди футболистхэм я гъэсакIуэр республикэм зэрыхуэпэжыр икIи абы къыхэкIыу пщIэ лей зэрыхуищIыр, ар дяпэкIи командэм дэлэжьэн папщIэ зыхуей псори къызэрыхузэрагъэпэщынур.

Президентым республикэм и Правительствэм и лэжьыгъэм арэзы утехъу э хъуну къилъыташ икIи хэхауэ Меркулов Александр и лэжьэкIэм щытхъуащ. Абыхэм къадэкIуэу, Къанокъуэ Арсен жиIащ, фокIадэ мазэм езыр и къулыкъум етIуанэ пIалъэкIэ трагъэувэжу щытмэ, Правительствэм хэтхэм ящыщу «гулынцI зыхэмылъ, я къалэнхэр къизымыдзэ, ауэ сытми зэманыр зыгъакIуэ» цIыху щхьэхуэхэр я къулыкъум текIын хуей зэрыхъунур. «Iуэхур зыщIыпIи нэмысауэ тебгъэкI мыхъуну къэслъытэурэ екIуэкIами, лэжьакIуэщIэхэр къыщыхэтхкIэ, языныкъуэ министрхэм ткIийуэ дабгъэдыхьэнущ». Президентым зэрыжиIамкIэ, Правительствэм иджыри къызэригъэпэщыфакъым и лэжьакIуэхэр зэзыхъуэкIыфын IэщIагъэлIхэр, абы къыхэкIыу нэгъуэщI къэралхэм щрагъэджа щIалэгъуалэр Iуэхум къыхашэнущ: «Сэ абыхэм сакIэлъоплъ икIи дытемышыныхьыжу къулыкъушхуэхэр зэпт хъунухэр яхэту къысщохъу».

Сурэтыр МАМИЙРуслан трихащ.

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

Быдэу узэкъуэтмэщ щIэпхъаджагъэхэм уащыпэлъэщынур

●Абы дегъэпIейтей

КъБР-м и хабзэхъумэ IэнатIэхэм Iэщэр, наркотикхэр, къагъауэ Iэмэпсымэхэр республикэм къремыгъэшэн, гъунэгъу щIыналъэхэм IэщэкIэ зэщIэузэда бзаджащIэу къикIхэр кърамыгъэхьэн я лъэныкъуэкIэ зэфIагъэкIхэм щытепсэлъыхьащ Къэрал кIуэцI IуэхухэмкIэ министерствэм щекIуэкIа зи чэзу зэIущIэм. Апхуэдэу абы гулъытэ щыхуащIащ ди лъахэм щыпсэухэр, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэр жылагъуэ хабзэр къызэгъэпэщыным къыхэшэным.

РЕСПУБЛИКЭМ щызэфIэува иджырей щытыкIэм уимыгъэпIейтейуэ къанэркъым. Псом хуэмыдэу, щIэпхъаджащIэхэр яхуэIей хъуащ хабзэхъумэхэм. Лъахэм зэпIэзэрытыныгъэр къыщызыгъэтIэсхъэну хущIэкъу бзаджащIэхэм уащыпэлъэщынур узэкъуэтмэщ, гугъуехь псори хабзэхъумэ IэнатIэхэм я закъуэкIэ къызэнэкIа хъунукъым.

Дызэрыт илъэсым и мазих блэкIам щIэпхъаджагъэ 4943-рэ республикэм щатхащ, нэгъабэ и апхуэдэ лъэхъэнэм елъытауэ проценти 8,6-кIэ нэхъыбэ. Къэрал кIуэцI IуэхухэмкIэ министру КъБР-м щыIэм и къуэдзэ, жылагъуэ шынагъуэншагъэмкIэ милицэм и унафэщI **Касумов Сергей** къызэрыхигъэщамкIэ, ар къарикIуащ хьэлъагъышхуэ зыхуымылъагъуэ щIэпхъаджагъэхэм зэрыхэхъуам. Прохладнэ, Бахъсэн, Шэрэдж, Аруан куейхэм, Прохладнэ къалэм щIэпхъаджагъэу щалэжьыр нэхъ мащIэ хъуащ. Министрым и къуэдзэм къызэригъэлъэгъуащи, щIэпхъаджагъэ хьэлъэу ялэжьми кIэрыхуащ. Хабзэхъумэ IэнатIэхэри цIыхухэри егъэпIейтей нэгъуэщIым и мылъку ядыгъуныр нэгъаби хуэдэу (1556-рэ) емыхыу къызэрынэм. ЗэщIэгъэуIуауэ ялэжь щIэпхъаджагъэхэр, балигъ мыхъуахэм ялэжьхэри яхэту, процент 21-кIэ нэхъ мащIэ хъуащ.

Я ехъулIэныгъэхэм къадэкIуэу, нэхъ хэзыгъаплъэ Iуэхугъуэхэми къытеувыIащ министрым и къуэдзэр. Абы къызэрыхигъэщамкIэ, республикэм жылагъуэ шынагъуэншагъэр къыщызэгъэпэщынымкIэ зэфIагъэкIахэм елъытауэ, къытезыгъэзэж щIэпхъаджагъэхэм зэрапэщIэтым къарикIуар зыщыгугъахэм нэсакъым. Нэгъабэ и апхуэдэ лъэхъэнэм елъытауэ, мы гъэм тралъхьа тезырхэр нэсу зымыгъэзэкIуэжахэм щIэпхъаджагъэу ялэжьым проценти 10,4-кIэ хэхъуащ. Ахэр нэхъыбэу щыIэщ Бахъсэн, Аруан, Тэрч муниципальнэ куейхэм. МВД-м и унафэщIхэр а щытыкIэм химыгъаплъэу къанэркъым, сыту жыпIэмэ, экстремистхэмрэ террористхэмрэ зи гугъу тщIахэм ящыщхэр нэхъыбэу къагъэсэбэпри. А гугъуехьхэр къызэнэкIыным ущыпэлъэщынур узэкъуэтмэщ икIи хабзэхъумэ IэнатIэхэм я унэтIыныгъэ нэхъыщхьэхэм ящыщ зыщ цIыхухэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм, лъэпкъ-щэнхабзэ центрхэм, нэхъыжьхэм я советхэм ящIыгъуу абы и хэкIыпIэхэр яубзыхунур.

ЗэIущIэм къыщаIэта псалъэмакъым теухуа и Iуэху еплъыкIэр утыку къирихьащ республикэ МВД-м и деж щыIэ Жылагъуэ советым, КъБР-м и Президентым деж щыIэ Жылагъуэ чэнджэщакIуэ советым хэт **Багъ Юрэ**.

- Ди республикэм щалэжьу гу зылъыттэ Iуэху мыщхьэпэхэм терроризмэрэ экстремизмкIэ йоджэ. БлэкIа лIэщIыгъуэм и 90 гъэхэм ику лъандэрэ щытыкIэр, Iуэхур тэмэму цIыхухэм я деж зэрынамыхьэсым къарикIуащ апхуэдэ зэхэщIыкIым и мызакъуэу, къэхъукъащIэхэр ислъамым щIрапхыр мыгурыIуэгъуэу. Ислъам диным цIыху укIыным, залымыгъэ зехьэным укъыхуриджэркъым. Апхуэдэу щытми, цIыху щхьэхуэхэм, лъэпкъым я гъащIэр мыхъуу, зэрыщыту жылагъуэм я къэкIуэнур зыубзыхуну зи пщэ изылъхьэжа зэщIэгъэуIуа щIэпхъаджащIэ гупхэр щыIэщ. Дин зэпэщIэтыныгъэр къезэгъыркъым. Хабзэм ипкъ иткIэ апхуэдэ Iуэху фIейхэр къыхэзыхьэхэм ди къарузехьэ IэнатIэхэр зэрапэщIэтыр тэмэмщ. Диныр тегъэщIапIэ пщIыуэ зэныкъуэкъуныгъэрэ зэпэщIэуэныгъэрэ цIыхухэм яку дэплъхьэныр хьэлъэкъым, арщхьэкIэ, зэгурыIуэныгъэр и лъабжьэу щытыкIэр зэтес пщIыжыныр куэдкIэ нэхъ гугъущ, - жиIащ Багъым.

ИщхьэкIэ къыщытхьа бжыгъэхэм къызэрагъэлъагъуэщи, цIыхухэм я мылъкум едыгъуэныр зыкIи нэхъ мащIэ хъуркъым. Абы и лъэныкъуэкIэ сэбэпщ МВД-м и деж щыIэ Ведомствэм хэмыт хъумакIуэ IуэхущIапIэм и Iуэхутхьэбзэхэр къэгъэсэбэпыныр. УВО-м и унафэщIым и къуэдзэ милицэм и полковник **Пыхъ МуIэед** зэIущIэм къыщаIэта Iуэхугъуэхэм теухуауэ зэфIагъэкIхэм кIэщIу къытеувыIащ.

Апхуэдэу зэIущIэм хэтащ икIи журналистхэм я упщIэхэм жэуап иратащ КъБР-м щыIэ МВД-м жылагъуэ хабзэр хъумэнымкIэ и къудамэм и унафэщI **Джаппуев Юрий**, милицэм и участковэ уполномоченнэхэм я лэжьыгъэр къызэгъэпэщынымрэ балигъ мыхъуахэм ядэлэжьэнымкIэ и къудамэм и Iэтащхьэ **Шорэ Алик**, потребитель рынокым хабзэр къыщызэпаудыным пэщIэтынымкIэ центрым и унафэщIым и къуэдзэ **Тэхъу Мурат** сымэ.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

●Аруан куей

ГъавэгъэкIхэри Iэщыхъуэхэри бэлэрыгъыркъым

АРУАН районым и мэкъумэшыщIэхэм хьэцэпэцэр кърахьэлIэж.

Мы зэманым ирихьэлIэу бжьыхьэсэ хьэпцIийуэ гектар 50-м нэс Iуахыжащ Джэрмэншык къуажэм и гъавэгъэкIхэм. Абыхэм зы гектарым хуэзэу центнер 22-м нэс къытрах. Къапщтэмэ, Аруан районым щыIуахыжын хуейщ бжьыхьэсэ гъавэу гектари 150-м, гъатхасэу - 440-м трасар. ХьэпцIийм иужь иту Псыгуэнсу къуажэм бжьыхьэсэ гуэдзу гектари 130-м щIигъу щыIуахыжащ.

Районым и мэкъумэш IуэхущIапIэхэм Iуахыжын хуейуэ къапэплъэ бжьыхьэсэ гуэдзыр гектар мини 2,5-м ноблагъэ.

Куейм и Iэщыхъуэхэми мыбэлэрыгъыу шхуагъэхьэзыр бжьыхьэ-щIымахуэ лъэхъэнэм. Iэщым ирагъэшхыну мэкъумылэрэ Iусыпхъэу жылагъуэхэм псоми зэхэту мы гъэм хасар гектар мини 2,5-м ноблагъэ. Абы хохьэ силосыпхъэ нартыхур, къэуатышхуэ зыщIэлъ удз щхъуантIэ лIэужьыгъуэхэр. УэфIу екIуэкI махуэхэр къагъэсэбэпурэ, ахэр Iуахыж икIи занщIэу хъумапIэхэм щIагъэзагъэ.

ЖАНХЪУЭТ Зуз.

Машинист Мэремыкъуэ Хьэсэн инженер Iэщын Заринэ лэжьыгъэм хегъэгъуазэ.

● Промышленность псынщIэ

«Нарбек»-м зеужь

Нэхъапэм къэрал IуэхущIапIэу щыта «Нарбек» ОАО-м нобэ зэпIэзэрыту зеужь.

Мы зэманым абы куэду щагъэхьэзыр фэм къыхэщIыкIа хьэпшып зэмылIэужьыгъуэхэр. Апхуэдэщ фIагъ лъагэрэ щIэупщIэшхуэрэ зиIэ вакъэ лъэгурыдзэхэр, бгырыпххэр, техникэм, нэгъуэщIхэм щхьэкIэ къагъэсэбэп лIэужьыгъуэхэр. Предприятэм и IэдакъэщIэкIхэм къефIэкI щащIыф нэгъуэщI IуэхущIапIэ иджыпстукIэ ди къэралым щыIэкъым. Я зэфIэкIым хагъэхъуэн мурадкIэ, IэнатIэм зрагъэубгъу, Iэмэпсымэщlэхэр къагъэсэбэп, я IэрыкIхэр ирагъэфIакIуэ, лIэужьыгъуэщIэхэр къагупсыс.

- ЕхъулIэныгъэ псори ди цIыхухэм къадокIуэ, абыхэм я фIыщIэщ. Ди лэжьакIуэ Iэзэхэм я гугъу щысщIкIэ, Мэремыкъуэ Хьэсэн, Щоджэн Алик, абыхэм я гъэсэн Iэщын Заринэ сымэ я цIэр дапщэщи си гуапэу къызоIуэ, - жеIэ предприятэм и унафэщI Нартокъуэ Хьэзрит. - Азербайджаным, Къэзахъстаным, Украинэм, Белоруссием, Мэзкуу, Петербург, Урысейм и нэгъуэщI щIыпIэ куэдым къикIыурэ щэхуакIуэхэр къытхуокIуэри, ди IуэхущIапIэм нэ хъри зэдгъэубгъу къытпэщытщ. Абы папщIэ Iуэхум псынщIэу икIи фIыуэ хэзэгъэну IэщIагъэлIхэр къыдолъыхъуэ, цIыху нэхъыбэ къызэретшэлIэным дыпылъщ. Ар зэдгъэхъулIэмэ, цIыхухэр зэблэкIыу лэжьэным дыхуэкIуэнущ, къыщIэдгъэкIыр хэпщIыкIыу хэдгъэхъуэнущ.

Предприятэм и унафэщIым зэрыжиIащи, я гупыр зэкъуэтщ, зым имыщIэр адрейм гуригъаIуэу зэуIуу зэдолажьэ. Илъэс 25-рэ хъуауэ зы IэнатIэм пэрыт Мэремыкъуэ Хьэсэн абы и лъэныкъуэкIэ дапщэщи щапхъэщ. IэщIагъэлI Iэзэм и закъуэ зы линие егъэлажьэ, нэгъуэщIхэм ядэIэпыкъунуи хунос.

- Узыпэрыт IэнатIэм уигури уи псэри емытамэ, Iуэхур дэкIынукъым. Лэжьыгъэ псори щызэпыщIакIэ, нэмыгъэса гуэр къыхэкIыу ддэркъым, абы хуабжьу дыхуосакъ, - жеIэ Хьэсэн. - ПредприятэщIэр къызэзыгъэпэща Нартокъуэ Станислав гудзакъэ зиIэ, куэдым гу лъызыта унэтIакIуэ набдзэгубдзаплъэщи, лэжьакIуэхэр, абыхэм я унагъуэхэр зыхуэныкъуэхэм и нэIэ тригъэтщ. Нобэ ар куэд и уасэщ.

- Иужьрей зэманым щIалэгъуалэ куэд къытхохьэ. Ахэр Iуэхум хэгъэгъуэзэныр, лэжьыгъэм тегъэгушхуэныр нэхъыжьхэм ди къалэну къыдолъытэ. Сэ мыбы илъэс 30-м щIигъуауэ сыщыIэщи, зэрыжаIэу IэнатIэ псоми я «щэхухэм» фIыуэ сыщыгъуазэщ. Ар щIалэгъуалэм къызэрезгъэщIэнум сыхущIокъу, - жеIэ Iу эхущIапIэм и IэщIагъэлI пашэх эм ящыщ Щоджэн Алик. - Си кIэн къикIри, мы линиехэм я лэжьэкIэм, Iэмэпсымэхэм я зэхэлъыкIэм, я къэгъэсэбэпыкIэм нэхъапэIуэкIэ Италием сыщыхуеджэну Iэмал згъуэтауэ щытащ. Ар хуабжьу сэбэп къысхуохъу.

- НэхъыжьIэпщIэлъапщIэхэм, гумызагъэхэм я гулъытэ зылъымыс нэхъыщIэхэм яхэткъым. Ар си щхьэкIэ згъэунэхуащ икIи апхуэдэ цIыху псэ къабзэхэм, гупыр зыгъэгупхэм сазэрыдэлажьэм срогушхуэ, - къыхегъэщ Старэ Шэрэдж къуажэм щыщ Iэщын Заринэ. - КъБКъУ-м и химие факультетым и магистратурэр къэзухыу «Нарбек» ОАО-м инженер-лаборанту сыкъыщыкIуам, псори гуапэу къысIущIауэ щытащ. ЩIэ куэд къызэрысщIар, гупым хъарзынэу сазэрыхэзэгъар нэхъыжьыфIхэм я фIыщIэщ. Апхуэдизу си IэщIагъэм сыхагъэгъуэзащ икIи сыдрагъэхьэхащи, ар нэгъуэщIкIэ схуэхъуэжыну си фIэщ хъуркъым.

Урысеймрэ республикэмрэ щрагъэкIуэкI зэпеуэхэм акционер обществэ зэIухар жыджэру хэтщ. Нэгъабэ абы и зэфIэкIыр къыщалъытащ «Урысейм и хьэпшып нэхъыфIу 100», «Урысейм и хьэпшып нэхъыфIу 500», «Урысейм и предприятэ нэхъыфIу 500» зэхьэзэхуэхэм икIи дипломхэмрэ дыщэ медалхэмрэ къыщыхуагъэфэщащ.

«Нарбек» ОАО-р псапащIэ Iуэхухэми хэтщ. Къапщтэмэ, хуэмыщIахэм защIегъакъуэ, къищынэмыщIауэ, республикэм и лъэпкъ театрхэм, узыншагъэр щрагъэфIакIуэ IуэхущIапIэхэм, сымаджэщхэм, еджапIэхэмрэ сабий гъэсапIэхэмрэ мылъкукIэ ядоIэпыкъу.

ТЕКIУЖЬ Заретэ.
Сурэтыр **КЪАРЕЙ Элинэ** *трихащ.*

● ЩIэныгъэ

IэнатIитIыр зэрыгъэубыдын

КъБР-м и Парламентым и УнафэщIым и деж щыIэ Жылагъуэ советыр иджы дыдэ тепсэлъыхьащ республикэм и экономикэм и зыужьыныгъэр щIагъэпсынщIэн мурадкIэ егъэджэныгъэ, щIэныгъэ IэнатIэхэр нэхъ зэдэгъэлэжьа зэрыхъуну щIыкIэм. ЗэIущIэм хэтахэм къаIэтащ а лэжьыгъэр зэрекIуэкIым, абы зегъэукъуэдиинымкIэ щыIэ Iэмалхэм ехьэлIа Iуэхухэр.

КЪЫЗЭХУЭСАХЭМ къыхагъэщхьэхукIащ республикэм щIэныгъэмрэ техникэмрэ я иджырей ехъулIэныгъэхэр нэхъ Iэзэу къэзыгъэсэбэпыф IэщIагъэлI нэхъыбэ щагъэхьэзыр, щIэм нэхъ жыджэру ди деж хуэкIуэ зэрыхъуар. АрщхьэкIэ IэщIагъэлIхэр вузхэм я закъуэкIэ гъэхьэзыра хъунукъым. ЕгъэджэныгъэмрэщIэныгъэмрэ я IэнатIэхэр зэрызэпащIэ IэмалыщIэхэм хуэкIуэн хуейщ. Бэрбэч ХьэтIутIэ и цIэр зезыхьэ КъБКъУ-м ЕгъэджакIуэхэм я IэщIагъэм хэгъэхъуэнымкIэ и институтым и унафэщI Емуз Нинэ и псалъэхэм ятепщIыхьмэ, а IэнатIэхэр зэхэмыхьэмэ, къэралми республикэми экономикэр къыщыпхуэIэтынукъым. РАН-м и КъБ ЩIЦ-м и унафэщIым и къуэдзэ, профессор Улаков Махъты жиIащ центрым Информатикэмрэ щIыналъэ IуэхухэмкIэ и институтым Таганрог и къэрал радиотехникэ университетыр и щIэгъэкъуэну лабораторэ къызэрыщызэIуахар. АдэкIэ я мурадар щIыналъэ экономикэм зегъэужьыным хуэлэжьэну кафедритI КъБКъУ-м къыщызэIуахынырт, арщхьэкIэ иужьрейр абы епIэщIэкIыркъым, документ псори хьэзыр пэтми.

«КъБР-м Инвестицэхэмрэ зыужьыныгъэмкIэ и агентствэ» ОАО-м и Iэтащхьэ Махуэ Тимур а псалъэхэм я жэуапу жиIащ: «Агентствэм иIэщ нэхъ сэбэп зыпылъ проектхэр зыгъэхьэзырахэм сыт и лъэныкъуэкIи зэрадэIэпыкъуну Iэмал пыухыкIахэр. Ауэ абы папщIэ а проектхэр дызыхуэныкъуэу щытын хуейщ».

Абы къыдэкIуэу Махуэ Тимур къыхигъэщхьэхукIащ КъБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен и унафэкIэ агентствэм консалтинг къудамэ къызэрыщызэIуахыр. Абы экономикэм и IэнатIэ зэмылIэужьыгъуэхэм маркетинг къэхутэныгъэхэр щригъэкIуэкIынущ.

ЗэIущIэм хэтахэм зэхалъхьащ щIэныгъэмрэ егъэджэныгъэмрэ зэхэгъэхьэным хуэгъэза чэнджэщхэр. КъБР-м и Правительствэм хуэгъэза чэнджэщхэр нэхъ егъэщIылIащ мы Iуэхум щIэгъэкъуэн хуэхъуну лэжьыгъэ иригъэкIуэкIыным. КъБР-м ЕгъэджэныгъэмрэщIэныгъэмкIэ и министерствэм хуагъэлъэгъуащ щIэныгъэрылажьэ IуэхущIапIэхэр, щIэныгъэ нэхъыщхьэ, курыт хэха щрагъэгъуэт еджапIэхэр егъэджакIуэкIэ къызэрызэгъэпэща щыкIэр къипщытэну икIи ар и лъабжьэу IэщIагъэлIхэр зэрагъэхьэзыр программэ зэхилъхьэну. Республикэм и щIыналъэм щыIэ еджапIэ нэхъыщхьэхэмрэ щIэныгъэ IуэхущIапIэхэмрэ я къарур ирахьэлIэн хуейщ езыхэр зыпэрыт IэнатIэхэм зрагъэужьыным.

КъБР-м и Парламентым и УнафэщIым и чэнджэщэгъу Атэлыкъ Анатолий тепсэлъыхьащ Советым 2010 гъэм гъатхэпэм и 16-м иригъэкIуэкIа зэIущIэм къыщащта унафэхэр гъэзэщIа зэрыхъу щIыкIэм. Абы къыщаIэта Iуэхухэмрэ къагъэлъэгъуа дагъуэхэмрэ КъБР-м и Правительствэм, министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ лъагъэIэсащ.

НэгъуэщI Iуэхухэри зэIущIэм къыщаIэтащ. Абыхэм ящыщу гулъытэ щхьэхуэ хуащIащ «Бзэхэм я IуэхукIэ», «Рекламэм и IуэхукIэ» хабзэхэр гъэзэщIа зэрыхъум.

Чеченов Ануар къыхигъэбелджылыкIащ щIэныгъэр, егъэджэныгъэр, лэжьыгъэр зэрызэхагъэхьэну хабзэхэр убзыхуным мыхьэнэ ин зэриIэр. Ахэр зэхэлъхьэнырщ КъБР-м и Парламентым и деж щыIэ Жылагъуэ советым и къалэну щытын хуейри. УнафэщIым зэрыжиIамкIэ, Советым хэтхэм яхузэфIэкIынущ хабзэ и лъэныкъуэкIэ зыхуеину псори ягъэхьэзыру Правительствэм и пащхьэм иралъхьэну. ЗанщIэуи ягъэбелджылащ мы Iуэхум еувэлIэну лэжьакIуэ гупым хэтынухэр.

Парламентым и Iэтащхьэм Жылагъуэ советым хэтхэм фIыщIэ яхуищIащ жыджэру зэрылажьэм къыхэкIыу.

УРЫСМАМБЭТ Беллэ.

Илъэситым - сом мелард 460-рэ

Иджыблагъэ Москва щекIуэкIащ «Урысей зэкъуэт» партым къыхилъхьа «Узыншагъэм хущIэкъун» проектыр зэхэзылъхьахэм я зэIущIэ.

Абы хэтащ КъБР-м и Парламентым Лэжьыгъэмкiэ, социальнэ политикэмрэ узыншагъэр хъумэнымкIэ и комитетым и унафэщI Жанатаев Сэлим.

-ПРОЕКТЫР зи жэрдэмыр «Урысей зэкъуэт» пар тым и пашэ Путин Владимирщ,- жиIащ Жанатаев Сэлим. - Абы къыщыгъэлъэгъуащ муниципальнэ, щIыналъэ медицинэ IуэхущIапIэхэр къызыхуэтыншэу къызэрагъэпэщыжу, иджырей IэмэпсымэхэмкIэ яузэдыну. ИтIанэщ медицинэ Iуэхутхьэбзэхэр цIыхухэм тэмэму щыхуащIэфынур.

Зэхуэсахэм я пащхьэ къыщыщыпсалъэм, «Урысей зэкъуэт» партым и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и секретарь Володин Вячеслав къыхигъэщащ «проектым щыубзыхуахэр щыпхуэгъэзэщIэнур щIыналъэхэм узыншагъэр хъумэным и программэ нэгъэсахэр къащтэу, федеральнэ центрыр къадэIэпыкъуурэ, ар и чэзум ягъэзэщIэжмэщ» жиIэри.

Мы Iуэхум федеральнэ бюджетым щыщу сом мелард 460-рэ хухахынущ икIи 2011 - 2012 гъэхэм щIыналъэхэм трагуэшэнущ. А ахъшэм щыщу сом мелард 300-р трагъэкIуэдэнущ сымаджэщхэр зыхуей хуэгъэзэным.

- Дэри ди къарур етхьэлIэнущ 2011 гъэм и щIышылэм къыщыщIэдзауэ ахъшэр ди республикэм къызэрыIэрыхьэным, медицинэ IуэхущIапIэхэр зэредгъэфIэкIуэным, - къыхигъэщащ комитетым и унафэщIым.

ДЖЭДГЪАВЭ Татьянэ.

Тэхъу Гъумар ноби ящыгъупщэркъым

ТекIуэныгъэ Иныр илъэс 65-рэ щрикъум ирихьэлIэу а махуэ лъапIэр къытхуэзыхьа нобэ къыддэгъуэгурыкIуэ ветеранхэм, зэуапIэм зи гъащIэр щызыта зауэлI хъыжьэхэм теухуа тхыгъэхэр газетхэм къытехуащ, абыхэм я цIэхэр телевиденэмрэ радиомрэ щыIуащ. Псори къызэрыпхузэщIэмыубыдэнур гурыIуэгъуэщ, ауэ нобэ фигу къэзгъэкIыжынут Хэку зауэшхуэм и пэм щыщIэдзауэ и кIэм нэсыху хэта, ноби тщымыгъупщэ си къуажэгъу, си Iыхьлы, Джэрмэншык щыщ Тэхъу Гъумар.

● ТекIуэныгъэ-65

КЪУАЖЭМ щызэгухьа колхозым япэу зи гуащIэ хэзылъхьа, ар зэфIэувэным жыджэру пылъахэм ящыщ зыщ Гъумар. Аращ республикэм Iэщ гъэхъуным ехьэлIауэ Стаханов зэщIэхъееныгъэр зи жэрдэмкIэ зэхаублауэ щытар. А IэнатIэм абы щиIэ ехъулIэныгъэхэм къарикIуэу Москва 1939 гъэм щекIуэкIа союзпсо мэкъумэш гъэлъэгъуэныгъэм хэтащ Тэхъур.

Нэмыцэхэм къыдащIылIа зауэм и хъыбарыр Гъумар гъэмахуэ хъупIэхэм щызэхихат. Хэкур зыхъумэнухэм яхэтын хуейуэ къилъытэри, ар езым и лъэIукIэ фронтым кIуащ. 78-нэ топгъауэ полкым хэту ар Сталинград деж зауэм щыIухьащ...

Зауэ илъэсхэм дызыIууа гугъуехьхэм, фашистхэм Хэкур къаIэщIэтхыжын щхьэкIэ зэкъуэту, псэемыблэжу дызэрызэуам дыщытепсэлъыхьыжкIэ, Гъумари и гукъэкIыжхэмкIэ къыддэгуашэрт. Псом хуэмыдэу, топгъауэ гупым сэлэт хъыжьэхэр зэрыхэтам куэдрэ и гугъу ищIыжырт, командир хахуэ куэдым зэрадэзэуар игу къигъэкIыжырт...

Нэмыцэхэр хъийм икIат 1942 гъэм и фокIадэм. Сталинград километр 12-кIэ фIэкIа пэмыжыжьэу щекIуэкIа зэхэуэ гуащIэм хэкIуэдат Тэхъум и ныбжьэгъу куэд.

Фельдмаршал Паулюс и дзэр къаувыхьу гъэр зыщIахэм Гъумари яхэтащ. Псом хуэмыдэу Тэхъум хахуагъэ къыщигъэлъэгъуащ 1943 гъэм щIышылэм и 22-м Стародубкэ къуажэм и Iэгъуэблагъэм щекIуэкIа зэхэуэм. Езыми удын хьэлъэ игъуэтат - и лъакъуэр зэпаудат. Дохутырхэм пыхын хуейуэ къыщыжраIэм, лIыхъужьым идакъым: «Сэ си Хэкур иджыри схъумэн хуейщ», - жиIэри. Сэлэтым и Iэпкълъэпкъыр удын хьэлъэм пэлъэщри, зауэм игъэзэжащ. Япэ Украин фронтым ягъакIуэри, абы хэтурэ 1944 гъэм Гъумар етIуанэу уIэгъэ хъуащ. Ауэ абыи игъэдзыхакъым ди лъахэгъур, и узыншагъэр зэрызэтеувэжу, фронтым Iухьэжащ.

Невский Александр и орденыр зезыхьэ, етIуанэ топгъауэ полкым хэту, бийм и быдапIэр Вислэ деж щыпхратхъащ, Сандомир плацдармыр яхъумащ, Силезие Ипщэм щыIэ Катовице къалэр, Опавэ, Оламауц, Опельн, нэгъуэщI къалэхэри къащтащ.

Гъумар и дежкIэ зауэр 1945 гъэм накъыгъэм и 9-м иухакъым. Ар яхэтащ Прагэ къалэр фашистхэм къаIэщIэзыгъэкIыжа ди зауэлIхэм. Старшина Тэхъур Чехословакиер хуит къэзыщIыжахэм теухуауэ иужькIэ абы и къалащхьэм щекIуэкIа зауэлIхэм я парадым хэтащ.

Тэхъу Гъумар къыщалъхуа Джэрмэншык къуажэм къыщигъэзэжар 1945 гъэм и фокIадэрщ. Махуэл димыхыу сэлэт-лIыхъужьыр яхыхьащ нэмыцэ фашистхэм зэтракъута къуажэр зэфIэзыгъэувэжахэм, колхоз губгъуэм мэкъумэшыым щелэжьын щIидзэжащ.

Ар къуажэ Советым и тхьэмадэу хахри зыкъомрэ лэжьауэ, зыпэрыкIауэ щыта IэнатIэм, Iэщ гъэхъуным, пэрыувэжащ. Ар гъэш фермэм и унафэщIу лажьэурэ, мэкъумылэр зыгъэхьэзыр гупым и унафэщI хъуащ. Сыт хуэдэ IэнатIэ пщэрылъ щащIми, адрейхэм я щапхъэу, «Гъумар фыдэплъей», жригъэIэу лэжьащ Тэхъур.

1988 гъэм Сталинград зауэр зэрыщыIэрэ илъэс 45-рэ зэрырикъур щагъэлъапIэм ирагъэблагъэри, абы теухуа гуфIэгъуэ зэхыхьэм хэтащ. «Джэрмэншык» колхоз правленэм, парткомым, профкомым, ВЛКСМ-м и комитетым лIыхъужьхэм хуагъэхьа письмом Гъумар абы щызэхуэса зауэлI 799-м я пащхьэм къыщеджащ.

Зэрихьа лIыгъэм къыхэкIыу Тэхъум къыхуагъэфэщауэ щытащ «Хэку зауэшхуэ» езанэ нагъыщэ, «ЩIыхь» ещанэ нагъыщэ орденхэр, медалхэр.

Къуажэм и ветеран зэгухьэныгъэм и лэжьыгъэм жыджэру зэрыхэтым, щIэблэр гъэсэнымкIэ дэIэпыкъуэгъуфIу зэрыщытым папщIэ, Тэхъу Гъумар «Джэрмэншык къуажэм щIыхь зиIэ и цIыху» цIэр 1987 гъэм фIащащ.

ЗауэлI хахуэр, цIыху щыпкъэр 2000 гъэм дунейм ехыжащ. АрщхьэкIэ, а лIы хъарзынэр нобы тщыгъупщэркъым, и щапхъэ дахэм щIалэгъуалэр тетщ.

КЪАРДЭН Музэчыр,
Хэку зауэшхуэм и ветеран.
Джэрмэншык къуажэ.

НЕМЧЕНКЭ Гарий

Гуу Гъуэплъым теухуа гукъэкІыжхэр

Мы хъыбарыр зыфІэфІу щыта Къуиикъуэ Налбий и фэеплъу

СЫТ ЩІА Гуу Гъуэплъым теухуа мы хъыбарыр зэрызэхэсхрэ, итІани сщыгъупщэркъым, сигу къокІыж щІэх-щІэхыурэ. ГукъэкІыж къызэрыгуэкІ ар сытми! БлэкІам зэуэ къыхолъэтыкІри, нэм имылъагъу дамэ лъэщхэмкІэ къыптоІэбэ, уи щхъуэцыр игъэтэджрэ пщІэнтІэпс щІыІэр къыпхихуу, уи гур ирихужьэу. Абы къыдэкІуэуи фІэщхъуныгъэ хьэлэмэтыщэхэр, гугъэщІэхэр къыпхелъхьэ: сыти жыІи, мы дунеижьым пэжыгъэр, захуагъэр щызокІуэ, пещэ гъащІэми…. Фи щхьэр лъагэу фІэт, сыт къыфщымыщІами. КъэфІэт фи щхьэр, пыфщэ фи гъащІэ гъуэгум!

Куэдрэ, куэд дыдэрэ зыхуэзгъэхьэзыращ сэ мы рассказ цІыкІур тхыным. Илъэс тІощІ хуэдиз ипэкІэ щІэздзат абы егупсысын, Сыбыр сыщыІэу. Хьэщыкъ сытехъуат сэ абы. СІуатэрти, схуэухыртэкъым. ЗыхуэсІуатэхэри сэ нэхърэ мынэхъ мащІэу итхьэкъурт. Новосибирск щыщ усакІуэ Плитченкэ Сашэ усэ хуитхат абы, ухуеймэ! Сэ езыми повесть псо гукІэ хузэхэслъхьат, тІысу тхыжын фІэкІа хуэмейуэ. Ауэ … Хъунщ, ахэр нэгъуэщІ Іуэхущ.

Псэхугъуэ къызиттэкъым, икІэрэхъухьырт Гуу Гъуэплъым и хъыбарыр си щхьэм, ауэ, зи, стха хъуртэкъым. Ар щыстхыну пІальэр згъэІэпхъуэрт, къызыхэкІыр сымыщІэу. Си акъылым сфІигъэпщкІу хуэдэт,щыхуейм къызэкъуихыжыну. Сэри къэслъыхъуащэртэкъым - езгъащІэрт ищІэнур, сыпэрыуэртэкъым. Сыпсэурт жыІэдаІуэу, сыхуэмыпІащІэу.

Апхуэдэурэ иджыри куэдрэ кІуэну къыщІэкІынт, ауэ езы Гуум зэгуэрым хуэшэчыжакъым…

Ар къыщыхъуар Нартсанэт. 70 гъэхэрт. Гуузу сІэщІэкІа си щІалэ цІыкІум иужькІэ къэтІэсхъа си гум езгъэІэзэну сыкІуауэ. Гъатхэ пасэт. Махуэ гуэрым, вагъуэ къуапитхум ещхьу ухуа зыгъэпсэхупІэ унэм и пырхъуэм дытест, абы гъусэ щысхуэхъуа щІалэм сэрэ. Уэркъ псэупІэкІэ еджэрт мы унэм, къызыхахри къыпхуэмыщІэу. Адрей унэхэм къахэгъэщхьэхукІауэ, чэщей гуэрэн захуэу ирикІуэхэмкІэ екІуу къэухъуреихьауэ, щІыпІэм и дахапІэм зэрыщытыр арауэ къыщІэкІынт. НтІэ, дытест пырхъуэм, махуэри бзыгъэти, дыщхьэпцІэрэ икІи дыджанэпцІанэу. Ихъуреягъкlэ мо ІэуэлъауэншэМ, зэуэ къоІу щхъыщхъ макърэ пэпщэжу бэуэкІэ хьэлъэ гуэррэ. СыкъызэплъэкІмэ - чыцэм къыхэщ гуум и щІыбагъ зэдэшхуэр солъагъу. Асыхьэтым къудамэхэр зэхэщІыщІэри, зэхуэкІуэжащ, гуури абы и лъэужьри щІихъумэу.

КъызэрыщІэкІымкІэ, Гуу Гъуэплъым сэ къыскІэлъыкІухъырт, дэнэ сыкІуэми накІуэу. Пэплъэу арат и хъыбарыр щыстхыжынум. Абы и къурмакъейр гуауэм щикъузыкІауэ къыщІэкІынт, и хъыбарыр стхыжыным и пІэкІэ сыхьэулейуэ пырхъуэм сытесу сыкъызэрилъэгъуам щхьэкІэ. Аращ къуацэ-чыцэр зэхигъэщІыщІэрэ папщэу лъэныкъуэ зыщІригъэзыжари. Былымым я цы укъуеигъуэти, къудамэхэм къафІэнат абы ипхъ цыр, и ужьым уиувэу укІэлъыкІуэну гугъущи мыхъуну. Ауэ сэ абы и Іуэху а махуэм зесхуакъым, а лъэныкъуэмкІэ сыплъэ зэпыту жэщ згъэхъуами. Сегупсысырт: къэгъазэ имыІэу ежьэжауэ пІэрэ ар?

АрщхьэкІэ пщэдджыжьыпэ гуэрым сыжейбащхъуэу зэхызох абы и папщэр, зыхызощІэ и пэ псыфымкІэ си тхьэкІумэм къызэреІусэр. Уа, мы Гуу Гъуэплъым и хъыбарым и тхыжыгъуэр къэсауэ ара, мыр лІо? Арат, щІымахуэпэ мазэу Галицинэ къыщыскІэлъыса гукъэкІыжхэмрэ сэ езым си нэгу щІэкІахэмрэ сытІысу щыстхыжыну пІальэр.

Абы щыгъуэ дэ ди хьэлт ди щІалэ нэхъыжьымрэ сэрэ ди анэм деж Сыбыр дыкъикІрэ гъэмахуэм къэралым и дыгъафІэ лъэныкъуэмкІэ дыщыІэу. ДыкъыщыкІуэжкІэ, Мейкъуапэ дыдыхьэрти щыкъуанэм и деж щыІэ щІалэ нэхъыщІэр къыздэтщтэжырт. Сыдахьэхырт сэ а щІыпІэхэм, пхужымыІэным хуэдизу. Сыщалъхуа Отраднэ станицэр ихъуреягъкІэ къызэхэскІухьырт, сыкъыщыхутэжырт зэман жыжьэм, мащІэтэкъым си гур зытеІэбэжри. Ауэ Адыгейм сыщыІэмэ, Ізмал имыІэу Лагъуэ-НакІэ е Фыщт бгым сыкІуэрт. Тыныштэкъым абыхэм укІуэн жыхуэпІэр езыр. Япэ щІыкІэ ІэщыхъуэхэМ ерыскъырэ пощтрэ зэрыхуашэ машинэмкІэ дыкІуэрт, иужькІэ шу зыкъэтщІыжын хуей хъурт. Сыт хуэдиз хъыбар щызэхэсха сэ а бгыхэм, сыт хуэдиз дахагъэ си нэгу щыщІэкІа?! Ауэ а псом я нэхъ хьэлэмэт дыдэр Гуу Гъуэплъым сызэрыхуэзарат, дауи.

Сызыпэмыплъа, гум хыхьэ зэІущІэт ар. Иджыри къэс си тхьэкІумэм итщ абы и буукІэ гъэщІэгъуэныр. Сытыт абы нэхъыбэу хэлъыр? Зэщ, гукъеуэ хьэмэрэ игъэкІуаншэІарэт? Хэбгъэзыхьмэ, лъагъуныгъэм къыхэмыкІыу пІэрэ ар, жыуигъэІэрт.

А махуэм, сыт щыгъуи хуэдэу, бгы лъапэ хъупІэхэм, мэкъупІэхэм удз хущхъуэ къыщысщыпырт. ПщыхьэщхьэхуегъэзэкІ щыхъум, «Мывэ тенджыз» цІэрыІуэм деж щиух мэзыбгъум сыкъыщыувыІащ, тІэкІу зызгъэпсэхуну. Дыгъэри етІысэхат. Махуэ псом зэхуэсхьэса удзхэр зэрылъ хъуржыныр джэдыкІэ къутэным хуэдэу сыхуэсакъыпэу ауэ щылъ мывэ пІащІэшхуэм бгъурыслъхьэщ, илъыр сымыгъэщэщэным сыхуэсакъыу фочыпэри теслъхьэжащ. ИтІанэщ мывэ хуабэм сыщытетІысхьар.

Сэ сыплъэрт, зэпымыуэ си нэр щыІэ зэпытт бгы мылъагащэм и щыгу сэтей мащІэм и лъабжьэІуэкІэ къыщыплъагъу пщыІэмрэ Ізщ хъушэр зыщІагъэхьэж чэтымкІэ. Абы укъэсыжамэ,адэкІэ къэнэжа щыІэтэкъым, кІыфІ мыхъу щІыкІэ тыншу унэсыжынут.

ЗыхэсщІэу зигъэпсэхурт си ІэпкълъэпкъыМ, пщыхьэщхьэ пасэ даущыншэм си хъуреягъкІэ щыслъагъу дахагъэм, сызытхьэкъуа гуакІуагъэм сыкъыхэкІащэрэт жысІэртэкъым. Абдеж ущыту уплъэмэ, сыту жыжьэ унэплъысрэ, сытуи куэдыщи плъагъурэ… Плъагъуху, слъэгъуащэрэт жоІэ, ауэ зыщыбгъэнщІыркъым!

Асыхьэту си щІыбагъымкІэ шкІэ бу макъ гуэр къыщызэхэсхащ. А макъыр апхуэдизкІэ щэхут, къарууншэти, сигу къэкІар зыщ: шкІащІэ щхьэрыуауэ къыщІэкІынщ. Сэ езыри нобэ сыкъэкІуауэ сыкІуэжу аратэкъым - къущхьэхъу хъупІэхэм ит Ізщыхъуэхэм я деж сызэрыщыІэрэ тхьэмахуитІым нэблэгъат. Абы щхьэкІэ сигу ныкъуэрт, зыми сримысэбэпу, хьэщІагъэ къызахым сызэрыкъуэсыр къысхуемыгъэкІуу. Ар сигу къеуэрти, зыгуэркІэ сэбэп сызэрыхъун сылъыхъуэрт икІи си жагъуэ хъурт апхуэдэ гуэр зэрызмыгъуэтыр. Иджы мы къызихьэлІам сыщыгуфІыкІащ: дауи, а шкІащІэр зейм къалъыхъуэу къыщІэкІынщ. Яхуэсхужынщи сыкІуэжынкъэ иджыпсту… ЗыгуэркІэ сэбэп сыхъунщ сэри!

Ахэр си щхьэм щызэзгъэзахуэрэ си гур иризгъэфІу сыкъызэплъэкІмэ, сыкъэщтарэ гузэвэгъуэри къыскІэщІэзэрыхьауэ, си фочым сопхъуэ: сыту зэмыщхьыІуэт гущІэгъу хуумыщІынкІэ Ізмал имыІэу къысфІэщІу зэхэсха бу макъымрэ асыхьэтым си нэгум къыщІэувамрэ! Мэз гъунэм къыщытт Гуу Гъуэплъ зэрамыщІэж. И нэр къыстриубыдауэ къызэплъурэ, абы мащІэу зыщІиупскІащ, зыми зыдэзымыгъэш и къару ехьэжьамкІэ и ІэпкълъэпкЪ домбейр зэщІигъэсысэу. Сэ фоч сІыгъыр скъузырт, сщІэри сымыщІэжу. Ар аргуэру къэбууащ, япэрейм нэхърэ нэхъ ешэхарэ мамыр дыдэу, нэхъеижу гущІэгъу зыхуигъэщІу. Сэ сыплъэрт, си пІэм сижыхьауэ. ИтІанэ сигу къэкІащ: сыту щытми, абы зыгуэр къыщыщІащ, ар сэ къызолъэІу сыдэІэпыкъуну. Зыгуэрым уІэгъэ къищІауэ пІэрэ е сымаджэ къэхъуауэ ара? Зи, мыбы сытри къыщыхъункІэ хъунут. АпхуэдизкІэ хъыбар зэхуэмыдэ куэд, зыр адрейм елеекІыжу щызэхэсхат сэ мы хъупІэхэми, зыри гъэщІэгъуэныжтэкъым. Сыбгъэдыхьэн? Хьэуэ. Сэ ар слъэкІынкъым, къуэш. Еплъыт а уи щхьэжьым, а уи натІэжьым и бгъуагъым, уи пщэжьым и гъумагъым! Къару еру дэплъагъуу а уи фІалъэ лъакъуэшхуэхэр зыкІэ быдэу щытщи, иджыпсту узытет щІыр къиудын щІэбдзэнущ. ЩІым хэжыхьауэ ихъуреягъкІэ щылъ мывэжьхэр къыхэптхъыурэ, хыфІэбдзэу зипчынущ. ХыфІэпхуэнущ ахэр… А псори дэ дощІэ дызэрыцІыкІурэ. ДощІэж Ізхъуэр къыщыдыхьэжкІэ сабийхэр дызэбгрыжу зэрыщытар. Жыжьэу дыІужырт, бжыхь щхьэкІэхэм дыкъыфІэтІысхьэжырти, деплъырт гуу гъумыщІэжьхэм зэрызащІым. Ину къэпырхъамэ е къэгъуэхъуамэ, бжыхь дызытесым дыкъелъэрти, пщІантІэм зыдэддзэжырт, дышынауэ. Зэгуэр зы гуужь апхуэдизу ину къэгъуэхъуати, ди ныбжьэгъу цІыкІу Писаренок Вовэ къащтэщ, кІарц жыгыжь зытесым къехуэхри, и лъабжьэм щІэт жэмым и тхыцІэм ихуат, ар зыхэт хъушэри щтэри зэбгрыжат, бжыхьхэр зэхагъэщІыщІэрэ зыхуэзэр зэтракъутэу. Вовэ и анэм дишэжауэ щигъэкъэбзэжым, пцІы иупсащ, жэмым къиуцІэпІауэ жиІэри. ИбзыщІащ кІарцІым щтэуэ къызэрехуэхар. Жэм зытехуам гупщІэуз ирихри, илъэскІэ шэ къитыжакъым. Абы щыгъуэ а ди Вовэу плъагъум зы цІэ лей къыфІащати… Хьэуэ, хьэуэ, сэ ар зэи жысІэфынукъым - емыкІум и емыкІужщ, соукІытэ.

Мис аргуэру гущІэм зыкъыдэзыгъазэ гукъеуэ къызыхэщ бу макъыр къэІуащ. Пэж дыдэу ар зыгуэр щхьэкІэ лъаІуэрт. Ауэ сыт щІэлъаІуэр, къыщыщІари лІо? Абдежым къысфІощІ абы сэ зыкъысхуигъэзэу, кхъыІэ, къызбгъэдыхьэ, жиІэу. КъысфІощІ сыкъигъэгугъэу: уи фІэщ щІы, зыри уэсщІэнукъым! Ауэ… Сытегушхуэртэкъым. ЦІыхум игу къыпхуилъыр, къуищІэнкІэ хъунур пщІэркъым, мыр былымщ… Ауэрэ сигу къокІ: фочыр згъэпкІынщи, хьэзыру сІыгъынщ, кІакхъум си Ізпэр тезгъэлъынщ, хуэмурэ сыбгъэдыхьэнщи, сеплъынщ къыщыщІар зищІысым. Зыгуэру зищІу щІидзэрэ - занщІэу кІакхъур щІэсчынщ. Сеуэнкъым, щхьэщызгъэукІынщи згъэщтэнщ.

Аргуэру ар зыкІэ къэбууати, лъаІуэу, гущІэгъу лъыхъуэу! ЖиІэ хуэдэт: сощІэ зи Іуэху зепхуэр, солъагъу а пІыгъри, умышынэу къызбгъэдыхьэ. Сэ зыкъэсІэтри, абы и дежкІэ сунэтІащ, си щхъуэцыр тэджауэ, си щІыфэр тхытхыу.

- Сыт къэхъуар, дахэ, къыпщыщІар лІо? - жысІэурэ сыздэпсалъэм, сигу фІы зэрысщІыр, зэрызытезгъэгушхуэр нэхъыбэт. Ауэ абы сэ къысщыгугъыу фэ тетт.

- Хэт уэ узиабрагъуагъ уи жагъуэ къэзыщІар? - пысщэрт сэ си псэлъэн-дэхэщІэным. - Хэт, зо, къызжеІэт.

Гуум жысІэхэр къыгурыІуэ хуэдэт. КІыхьу укъуэдияуэ зэрыгурымымкІэ жэуап къызитыжми ярейт.

- Дэнэ щыІэ,сыгъэлъагъут, сыт къыпщыщІар?

И щхьэ гъумыр адэ-мыдэкІэ иридзэкІщ, и пщэр мащІэу игъэшри, и щхьэр къиІэтащ. Сыт хуэдиз гуауэ щІэлът нэпс зыщІэз абы и нэшхуэ къыщихуахэм?

- Сыту удахащэ, сытуи укъарууфІэ икІи уузыншэ,зи насып! - зэпэсплъыхьырт ар, нэхъ гъунэгъу зыхуэсщІурэ. - Зы уІэгъэ гуэр птелъу слъагъуркъым. Дэнэ деж узыр?

ГъэщІэгъуэнт. Ар тхьэусыхэ хуэдэт бгъэдэлъ къару шынагъуэ къызэгуэзычым щхьэкІэ: сщІэркъым есщІэнур, згъуэтыркъым здэсхьын! Уоуууэхь,сыту уузыншэжь уэ, сыту укъаруужь! Гуу цІыкІу къэжэпхъхэм я натІэм куэдрэ Іэ дэплъэну фІыкъым, пыджэрей мэхъу, жаІэ. Мыбы и бжъакъуитІ зэхуакум зэпцІыжауэ дэлъ цы къомым уи Ізр хэлъхьи, бжьакъуэкІэ удрихьеини. Іэщэ шынагъуэщ абы и бжьакъуэхэр: мэзым мо здыщІэтым, жыг лъэдий, къудамэ зыдилъэхэм папцІэу палъыкІауэ, узижэгъуэнщ.

Иджыпсту сытхэу стІолым сыздыпэрысым, къэзгупсысыжу аращ куэд щІауэ екІуэкІа мы Іуэхур. Дауи, зыгуэрхэр хэслъхьарэт, жызоІэ. Хэта гуэрхэри сщыгъупщэжауи къыщІэкІынщ. Ауэ апхуэдиз къару зыбгъэдэлъ былымым абы щыгъуэ зэрызищІа и зы щытыкІэ гуэр си гум зэи имыхун хуэдизу ихъумащ: гуум и щхьэр аргуэру зэ къиІэтри, лъэныкъуэкІэ и пщэр иришэкІащ, итІанэ хуэму, гъэхуауэ щІиупскІэу щІидзащ. Си Ізгур къилъыхъуэм хуэдэт. Сэ си щхьэм ирижащ: апхуэдэу зыщІ хабзэр хьэвхэмрэ джэду шыр цІыкІухэмрэщ. Сэ сытегушхуэри абы и натІэц утІэрэзам си Ізпхъуамбэхэр хэзгъэлъэдащ. Ар фІыщІэшхуэ ищІу къызэплъащ, хуэмрэ щабэуи макъ гуэри игъэІуащ. ИтІанэ…къэгъуэхъуащ, хьэзаб, бэлыхь ин и псэм телъу, аддэ и гущІэм щыгъэпщкІуа гукъеуэр къыпхиудами ярейуэ. Ауэ хэту пІэрэт а гукъеуэр зыхуэгъэзар?

Нэрылъагъуу сэкъат зэримыІэм си гу тІэкІу нэхъ игъэзэгъауэ, зыкъэсІэтыжри, [illegible]

зищІысыр? Гъуэплърэ иныжь хъужауэ?

- Гъуэплъу жыпІа? - сыт щыгъуи жьажьэу щыт Увжыкъуэ жану, псынщІэу къызэплъэкІащ. - Уэ ар плъэгъуа, Гуу Гъуэплъыр?!

- Слъэгъуащ, ауэ…

- Гъуэплът? - быдэу тегъэчыныхьауэ аргуэру къызэупщІыжащ Увжыкъуэ.

- НтІэ, плъыжьу, сыт-тІэ?

- Дэнэ дежт здэщытыр?

- Мэзыбгъум.

- Мэз Іувым къыхэкІауи?.. - пІащІэу къызэупщІырт Увжыкъуэ.

- С-сщІэркъым.

- Сэ сощІэ, сэ! – къызэщІэплъауэ псалъэрт Увжыкъуэ. - Абы зыщигъэпщкІуурэщ!.. ЗэрыжыпІэмкІэ, ар мэзым къыщІэкІащ, ы-ы?

- Сыт абы зыщІигъэпщкІур, дадэ? - адыгэ хабзэм тету пщІэ хуэсщІу соупщІ абы. Апхуэдэу зыщыхуэзгъазэкІэ, дадэм фІэфІ хъурт, ауэ зэкІэ зыкъызимыгъэщІэну, къэгубжьаифэ зытригъауэри, жиІащ:

- ЛІо, абы теухуауэ зыри зэхыумыхауэ ара, ы-ы?

- Зэи зэхэсхакъым…

- ЗэрыжыпІэмкІэ мэзыбгъум щыплъэгъуащ?

- И гъунэ дыдэм, дадэ!

- А-нэсынэ, хуэзакъэ мис иджы ар! - Увжыкъуэ ар ину жиІэри, и ІэштІымышхуэр къиІэтащ. Іэ лъэныкъуэм ІэщІэлът жьы хъуа зей башыр…

АдэкІэ Гуу Гъуэплъым и хъыбарым пысщэн щхьэкІэ, я гугъу фхуэсщІыну сыхуейт зи деж сыщыхьэщІа ІэщыхъуэхэМ, Кавказым шыгъупІастэм щыхуащІ пщІэм и хьэтыркІэ иныкъуэри сымытхыу къэзгъэнэнщ.

Ди гупым и лэгъупэжьыр шэшэн щІалэт, илъэс плІыщІ и ныбжьыну, Іэщыхъуэ Іэзэт, гъэщІэгъуэнрати, дэнэ деж сыт щыгъуэ сыт хуэдэ жэмыр щыхупІэм ехуэхыу и пщэр щызэриудынуми е и лъакъуэр щыкъутэнуми, ищІэрт. Арат фоч зэгуэтымрэ сэ зэщІэлъыкІамрэ зэпымыууэ къыщІыздищтэри.

- Уи нэкІэ плъагъуу ебгъэшхыну-тІэ дыгъуужьым?! - жиІэрейт.

Абы и закъуэ, апхуэдэ Іуэхухэм зэрыпщыІэу иритхъэрт.КъэмыхъунухЭри «къагъэхъурти», лыр мыжыжьащэу щыІэ зыгъэпсэхупІэм щрагъэкІырт. Фэр Ізмал имыІэу зоотехникым егъэлъагъун хуейти, пщыІэм къахьыжырт. Ар зоотехникым илъэгъуа нэужь, урыс щІалэ шофер, ефэн тІэкІур зимыжагъуэм, Мейкъуапэ сондэджэрхэм я деж иришэхырт, илъэс ныкъуэкІэ рулым дэтІысхьэну хуимыту милицэм къызэрыпаубыдари щай фІыцІэжьу [illegible]

Инысъуэрым дежи фэр лэгъупэжьым къыздицтэрти, лым щыгъуу зыгъэпсэхупІэм ихьырт. [illegible]

кІам и хъыбар «хьэлэмэтыр», зэрыхъуар езы дыдэхэми ямыщІэжу, зэпхыжаІыкІыжырти, мэзхъумэхэм я деж нэсыжурэ, ахэр бэлыхь щыхэхуэ къэхъурт.

ГурыІуэгъуэт жэмхэм я лъакъуэхэр жэщкІи «зэрыкъутэр». Нэм къыщІэІэбэр умылъагъуу кІыфІым бгыхэр зэрипхъуа нэужь, лым щыщ гуэрхэри къащыІэрыхьэж щыІэти, абыи иригушыІэжхэрт. «Дауэ къыпщыхъуа домбеилыр, тхьэмадэ?!» - къызэупщІырт шофер щІалэжьыр.

Гъунэгъуу щыІэ зыгъэпсэхупІэм мы ІэщыхъуэхЭр зэрыкъуэтхъыкІыр абыи къыщынэжыртэкъым. ЗыгъэпсэхупІэм зы ермэлы унагъуэ щыІэт. Илъэс хыщІым нэса лІымрэ абы и къуитІымрэ, зыр илъэс щэщІ хъуну, адрейр тІэкІу нэхъыщІэІуэу. Абыхэми хьэщІэ къахуеблэгъэрейт. Махуэ къэс жыхуаІэхэм хуэдэу, абыхэм къахуэкІуэрт нэгъуджэ фІыцІэхэр яІулъРэ фІыуи зэщІэцІэлауэ ныбжь зэхуэмыдэхэм ит цІыхубзхэр. Зэкъуэшхэм дыгъэ иджыри зытемыпса цІыхубз лъэнкІапІэхэм гуфІэжу епхъуэурэ уанэгум ирагъэтІысхьэрти, езыхэм шы ІумпІэр яІыгъыу, лъэныкъуэ зырызкІэ Іуашырт. Адэри, абыхэм хъуапсэнэкІэ якІэлъыплъурэ, щыми ящІэн хуей лэжьыгъэм и закъуэ пэрыувэжырт.

ЩытыкІэ гугъум итыр Увжыкъуэ дадэт: помидор ишэу Ленинград кІуа и къуэрылъхум, ІэщыхъуэхЭм я нэхъыщІэ дыдэм, ипІэкІэ ар лажьэрт, и ныбжьыр фІыуэ хэкІуэтами… Зи пщІэр зыІыгъыж абазэхэ дадэм жыІэщІэу игъэзащІэрт щІалэщІэ щхьэхынэхэм я унафэр, езым кърaутІыпщ гушыІэ мышыухэри псалъэмакъыншэу зыщхьэдигъэІукІыурэ… И ныбжьым хуэфащэ пщІэ къыхуащІу «Дадэ» жаІэу зыкъыщыхуагъазэкІэ, арат апхуэдэу щІэгуфІэр.

- Сыт-тІэ, дадэ, а гуур зищІысыр? - аргуэру сыщІоупщІэ сэ.

Увжыкъуэ лІыжьым и щхьэр мащІэу ирихьэхри, дзыхьмыщІу, ихъуреягъкІэ, пщыІэм пэгъунэгъу пабжьэ нэгъунэ, нэкІэ щІипщытыкІащ, итІанэ, и пщэр хишщ, лъапэпцІийуэ уври, нэхъ жыжьэуи плъащ, зыгуэр щыту пІэрэ? - жыхуиІэу.

- Уэ уцІыху тэмэмщ, мо щхьэпсхэм уарещхькъым, - жиІащ абы иужькІэ хуэму.

- Упсэу, дадэ…

- Пэжу жысІа, цІыху псынщІэр - щхьэпскъэ?

- Пэж дыдэщ, дадэ!

- Ди къуажэм япэм арат жаІэр. Урысыбзэр абы щыгъуэ фІыуэ ящІэрт, иджы щыІэ щІалэгъуалэр апхуэдэкъым: урысыбзэкІи [illegible]

[illegible] - Пэжщ! - жиІэрт абы. - Пэж дыдэщ.

- Сэри зэи Іэщыб сащІынутэкъым мы дунейм зы абазэхэ е зы шапсыгъ псэууэ тетыху. Сыт щыгъуи къысщхьэщыжынут, къыздэІэпыкъунут, хуей хъумэ, сыкърагъэлынут. Аракъэ адыгэ лъэпкъыр къызэрекІуэкІыр?

- Афэрым! - си псалъэхэм арэзы техъуэрт Увжыкъуэ. - Фи лъэпкъым зэрыжаІэщи: шэч зыхэмылъщ!

- Урысхэр апхуэдэкъым, ахэр зэрыІыгъкъым, зыр адрейхэм хуейкъым, - жызоІэ.

Зей Ізхъуэ башыр зыІэщІэлъ ІэштІымыр Увжыкъуэ щыпсалъэкІэ къиІэтырт.

- Гуэныхьышхуэщ ар, Хьэрун!

- Ауэ къызэрымыкІуэу!

- Ууейр умылъагъуныр, укъэзылъхуар умыгъэпэжыныр, умылъытэныр - урысым ар я гуэныхь инщ!

- Ауэ сытми гуэныхьышхуэкъым, дадэ!

- Нэгъэсауэ уабазэхэ щІалэщ! - хэщэтыкІыурэ жиІэрт Увжыкъуэ. - Гуауэщ, дэ узэрытщымыщыр, гуауэ… Ауэ, уи адэшхуэр къуажэм дэсащ жыпІа?

- Абазэм я гъунэгъуу псэуащ. Жылэ зыдэсам Лизогубов цІэр зэрихьэрт…

- Плъагъурэ, зыгуэр щыщыІэщ абы! - мыхьэнэ гуэр хилъхьэу жиІэрт Увжыкъуэ.

Апхуэдэ псалъэмакъхэр ди щыпэтэкъым, пэжу, тІуми тфІэфІт абы дытепсэлъыхьыну: абазэхэ дадэм игу сыщІрихыр, и хэкум, Адыгейм и тхыдэмрэ хабзэмрэ нэсу зэрысщІэр арагъэнт… Сэрати, адыгэ лъэпкъым ІыхьлыгъэкІэ сапыщІауэ къыщІэкІыну сызыщыгугъа гурыфІыгъуэр мыужьыхыпэу - пщІэну щыткъым - а псалъэмакъым къигъэщІэрэщІэжырт.

Сигъэунэху щІыкІэу къызэплъу щыс Увжыкъуэ гуум теухуа псалъэмакъым тесшэжащ:

- Сытыт, дадэ, атІэ, а Гуу Гъуэплъым къыщыщІар?

- Уэ, езыр, зоотехникым и гъусэу укъэкІуакъэ? - си упщІэм жэуап иримыту, щІагъыбзэ щІэлъу, зыгуэр къищІэну зэрыхуейр къапщІэу къызоупщІ Увжыкъуэ. - Аракъэ уэ укъэзышар?

Сэ занщІэу псори къызгурыІуэри, кІэщІу жысІащ:

- Сэ сыщхьэпст-тІэ?..

- Абы куэдрэ къилъыхъуащ Гъуэплъыр! Зоотехникым. Уэ къыбгурыІуэрэ, ы-ы?

- Сыт къыщІызгурымыІуэр?

- ЩІыпІэ жыжьэ гуэрым ар ахъшэшхуэкІэ къыщищэхуат, Адыгейм къишэри езым я станицэм къыщигъэхъуат… Гуу лъэщт, анэсынэ! Нэгъэсауэ зэуакІуэт!

- ЗэуакІуэуи?

- КъэдаІуэ! - сытми, зэ сызэхищІыкІащ Увжыкъуэ. – Уэ, дауи, уолъагъу мыбдежым дызэрыщыпсэу щыкІэр… «Дотхъэж»! Ауэ, итІанэми, щІалэхэр мэзэш - щІалэм щІалэ и Іуэхущ, жыхуаІэращ, къыбгурыІуэрэ?

- Сыхэтщ къызгурыІуэну, дадэ.

- Мы ди гъунэгъу уэтэр пщыІэхэми щІалэгъуалэ куэд тесщ… Іэщ ягъэхъу. Ахэр нэгъуэщІ станицэхэм къикІащ, къуажэ нэхъ жыжьэхэм къыдэкІахэри яхэтщ. Абыхэми щІалэ куэд щыІэщ, нэхъыжьыІуэхэри я гъусэщ, ауэ псори мэзэш. Уи фІэщ хъурэ, ы-ы?

- Сыт щІэмыхъур? Псом хуэмыдэу уэшх кІыхьым щІидзамэ…

- Е-е, ефэну ягу къихьамэ, къыбгурыІуэрэ?- сызэпиудащ Увжыкъуэ.

- Мис апхуэдэхэм деж баз зэпихьэрти, гуухэр зэпэщІагъэувэрт зэрагъэзэуэну. Аркъэ птулъкІэ щхьэкІэ…

- Езыхэр хуейуэ зэрагъэзауэрэт?

- Анэсынэ!- абазэхэ лІыжьыр, зыкъысхуигъэгусэ щІыкІэу, къэпсэлъащ:

- Тхьэгъэнокъуэ Увжыкъуэ жиІамэ - абы шэч къыщІытепхьэн щыІэкъым!

- Къысхуэгъэгъу, дадэ.

- КъэдаІуэт: адрей гуухэр хуейт зэуэну, занщІэу зызэрапщытырт, къыбгурыІуэрэ?.. Ауэ Гуу Гъуэплъым зэуэн фІэфІтэкъым. Фэ зэрыжыфІэщи: и зэманыр къэсыным пэплъэу арат. ТІэкІу ебжьэкъуауэрт, си гугъу къэвмыщІ, жыхуиІэ щІыкІэуи, адэкІэ ІукІуэтырт… Е щІэпхъуэжырти, яІэщІэкІырт. Псом нэхъри нэхъ жэрт, зыри кІэлъысыртэкъым. КъыбгурыІуэрэ?

- КъызгуроІуэ.

-Ауэ, зэуэну хуэмей икІи мызауэ пэт, бий зыбжанэ иІэ хъуат: гуухэм псори ящІэж, я жагъуэ къащІамэ ящыгъупщэркъым, ы-ы, ящыгъупщэркъым куэдрэ!.. Гъуэплъыр зыгуэрхэм фІыуэ ебжьэкъуауэт, зыкІэригъэкІын щхьэкІэ… Апхуэдэу зи жагъуэ ища гуухэр Исмэхьил зэхуихусри, щыри зэуэ Гъуэплъым иригъэзэуэну ишат…

- Исмэхьилыр – ар хэт?

- Э-э, анэсынэ, ар зыгуэрым ищІэтэмэ, аратэкъэ, - аргуэру и Ізхэр иІэтащ Увжыкъуэ. - Аратэкъэ ящІэмэ а Исмэхьилыр?! ШэшэныбзэкІэ фІыуэ псалъэрти, шэшэнхэм: «Фэ фщыщ?..» - жысІэри сеупщІат. - «Хьэуэ, Увжыкъуэ, сыт жыпІэр, дэ апхуэдэ диІэкъым!…» ЛезгиныбзэкІи мэпсалъэри, сфІэгъэщІэгъуэну лезгинхэм сеупщІащ: «Фыфей?» «-Хьэуэ, Алыхьым жимыІэкІэ, хьэуэ!..» Хэт-тІэ?.. - Къумыкъу? - Хьэуэ. - Нэгъуей? -Хьэуэ. - Хэт хъуну-тІэ?.. ШейтІану пІэрэ е жын, дэ зэрыжытІэщи, ы-ы?.. Зэрыкавказу хуейтэкъым абы - апхуэдизкІэ цІыху Іейуэ щытат ари!

- «Щытат» жыбоІэ, ежьэжауэ ара?

Увжыкъуэ лІыжьым и нэхэр хъурей ищІри, аргуэру и Ізхэр иІэтащ.

- Жыжьэ дыдэ! Зыри къыздимыкІыжым кІуащ…

- Куэд щІа?

- КъедаІуэ адэкІэ. Мис а Исмэхьилым и хъушэр гуу защІэт, абы къыхихури зэуэ щы къиша игъэзэуэну, ауэ Гъуэплъым ахэр джэду шырым хуэдэу зэбгридзащ… Ар икъукІэ укІытэгъуэт, напэтехт Исмэхьил дежкІэ. ИтІанэ абы ди нэхъыжьым къыжреІэ: - «Гууитху пызогъэув абы! Тхум ар зэи пэлъэщынукъым. Аркъэ ашыккІэ… ДызэгурыІуа?..»

Баз зэпохьэри, зэбгрокІыж. ЩызэгурыІуа тафэм Исмэхьилым къихуа гууитхум занщІэу Гъуэплъыр къаухъуреихьащ… Ахэм зыкІэ абы зрадзати, езыри ину къэгъуэхъуати!.. ЩІыр дэзджызджырт, анэсынэ!.. Ар зыкІэ зауэрти, ар зыкІэ зауэрти… лъыгъажэшхуэт! ИкІи сыту губзыгъэІуэт…

- Хэт?

- Гъуэплъыр!.. Илъэс пщІейм сыщхьэдэхащ, зауищми сыхэтащ, ищхъэрэ псы цІыкІум хуэзэ Печоркэ жыхуаІэ хьэпсми сисащи, зэи апхуэдэ слъэгъуакъым икІи слъагъунукъым, дэнэ ар, ы-ы!.. Алыхьым ар имыухкІэ, афІэкІа апхуэдэ слъагъуну, тхум зыр якІыу…

- Шынагъуэт?

- Шынагъуэт жыпІа! - Увжыкъуэ зызэхуишэри, и щхьэр и дамитІ зэхуакум дигуащ. ТІэкІу дэкІри, и нэхэр мафІэу къызэщІэнэжащ. – Абы и зэуэкІар, Гъуэплъыжьым, абы и зэуэкІар!.. Ауэ зы щыуагъэ ІэщІэкІащ: ахэр абы иукІыпакъым, зэбгридзауэ аркъудейт…

- Ар щыуагъэу ара, дадэ?

- Щыуагъэшхуэт… ИужькІэ куэдрэ сегупсысащ: бийр псэууэ къэбгъанэ хъунукъым… Ауэ хэт ищІэнт?.. Зыми игу къэкІакъым а тафэм пэмыжыжьэу иджыри гуу домбеитІ, нэхъ лъэщ дыдэхэр Исмэхьил щигъэпщкІуауэ. Іэхъуэ щІалищым ерагъыу яІыгът ахэр, я пэщхъыным илъ тхьэгъуэхэмкІэ, ауэ къаутІыпща нэужь… Гъуахъуэ макъыр бгы щхьэдэхыпІэм адэкІэ щызэхэпхырт, анэсынэ!.. Ди Мейкъуапэ деж щыщІэдзауэ, япэм убыххэр щыпсэуа, иджы цІыхубз пцІанэхэмрэ зэрыцІыхухъур зыщыгъупщэжахэмрэ щызекІуэ щыпІэм нэс щызэхэпхырт…

- Сочи жыхуэпІэр? - згъэтэмэмащ сэ.

Увжыкъуэ гукъанэ хэлъу къэпсэлъащ:

- Хьы, угъэщІэгъуэнщ уэ, сыт абы и цІэр щІыжыпІэххэр? Армырами, тІуми дощІэ ар… Исмэхьил нэсри къэсыжауэ бзаджэнаджэу, цІыху икІэу къыщІэкІащ! - къызэщІэплъат абазэхэ лІыжьыр. - Псори зэуэ дыкІият, апхуэдэу пщІы хъунукъым, жытІэу. Ауэ, щІалэхэр ефати, хэт сыт жиІэми пхузэхэхыжыртэкъым. ИтІанэ, пщІэрэ…

Увжыкъуэ адэкІэ зыри пимыщэу къызэтеувыІэри, и напІэр ирихьэхащ, емыкІу гуэр зыІэщІэщІам хуэдэу.

- Сыт итІанэ, дадэ? - сеупщІын хуей хъуащ.

- ИтІани? Исмэхьил и закъуэкъым,… Дэ псори бзаджэнаджэу, цІыху икІэу дыкъыщІэкІащ!

- Сыт щхьэкІэ?

- Сыт жытІэу дыкІийми, дэ псори дигукІэ дыхуейт, ди нэ къикІырт адэкІэ къэхъунум деплъыну - дауэ иухыну пІэрэ, гууиблыр къытекІуэну Гъуэплъым, хьэмэрэ… ПщІэрэ, дэ дэтхэнэри шы дытест, къамышы зырызи тІыгът, иныкъуэхэми фоч япщІэхэдзат. АрщхьэкІэ лІот, гуу абы тезэрыгуахэм я пэщхъыным чнутІхэмкІэ еуэн,фочхэр щхьэщагъэукІын щыщІадзар Гъуэплъыр джэлэн джэла нэужьщ. Абы лъыр псыхьэлыгъуэм хуэдэу къыкІуэцІыжырт. Ар лъакъуэкІэ зэрыхаутар… АпхуэдизкІэ лъыр уэрти, псоми ди джанэхэр дгъэкъэбзэжын, дишхэр дгъэпскІыжын хуей хъуащ. Тафэ псор кумблІэмбт, фІалъэхэмкІэ кърахъуарэ лъыр абыхэм ярыз хъужауэ!

- А гууиблыр … иужькІэ Іуахужа?

- Блыри Іуахужри, Гуу Гъуэплъыжь мыгъуэр а зэрыщылъу къагъэнащ. Исмэхьил фІигъэжыну иужь ихьат, ауэ нэхъыжьхэм хуадакъым, абы гъащІэ къезытам Іырырехыж, жаІэри.

- Дауэ хъужа-тІэ, иужькІэ?

- Анэсынэрэ!

- Къысхуэгъэгъу, дадэ, адэкІэ щэ?..

- МахуищкІэ лІами псэуми къамыщІэу щылъащ, ауэ еплІанэ махуэм къэтэджыну къеІащ…

- Къэтэджа-тІэ? Къэтэджа, дадэ?

- ЗыкъиІэтырти, джэлэжырт, аргуэру зыкъиІэтырти - джэлэжырт. А махуиплІым ар гъуабжэ хъуат…

- ЩІым зэрыхэлъарат?

- Хьэуэ, бадзэхэрат. Апхуэдэу бадзэ куэд ежат егъэлеяуи, езым щыщу къыщІэщыж щыІэтэкъым. КІэрыхуэр кІэрыст бадзэу. И пэщхъынитІым изт, и нэхэм епщІат, и нэпсыр ирафу. ЛІот, езыр зэмыбдзэуэжыфмэ? АпхуэдизкІэ къаруушэ хъуати, уеблэмэ пэпщэжыфыртэкъым.

ЗэзыдзэкІар **БАГЪ Марьямщ.**
(КъыкІэлъыкІуэнущ).

Ди сурэт гъэтІылъыгъэхэр

Зауэл1 хъыжьэхэу «щхьэ пщтыркІэ» зэджэхэм яхэтащ адыгэ шууейхэри. Абыхэм Дунай псым Іэщыр зэпраху. *Сурэтыр 1864 гъэм ящІащ.*

● 2010 гъэр ЕгъэджакIуэм и илъэсщ

Къардэнгъущl Ларэ и лъагапIэщIэ

КъытщIэхъуэ щIэблэр тэмэму гъэсэнымрэ егъэджэнымрэ гуащIэшхуэ езыхьэлIэ егъэджакIуэхэм ящыщщ Аруан куейм хыхьэ Псыгуэнсу къуажэм дэт курыт школ №1-м щылажьэ Къардэнгъущl (Семэн) Ларэ ТIутIэ и пхъур. ЕгъэджэнымгъэгъэсэнымгъэIэнатIэм илъэс щэщIрэ тхум щIигъуауэ пэрытщ Ларэ икIи а зэманым къриубыдэу зыкъигъэлъэгъуащ зи лэжьыгъэм хуэIэижь, щIэныгъэ куурэ зэфIэкI лъагэрэ зыбгъэдэлъ егъэджакIуэу. Къардэнгъущlыр егъэ джакIуэ къудейкъым, атIэ зэхъуэкIыныгъэхэр зи бэ IэнатIэм и IэмалыщIэхэм я лъыхъуакIуэщ, къэхутакIуэщ.

IУ ЭХУФI куэдрэ цIыху цIэрыIуэкIэ къулей Псыгуэнсу адыгэ къуажэжьым къыщалъхуащ Ларэ. Абы и адэ-анэ Семэнхэ ТIутIэрэ КIутIэрэ ящыщащ жылэм пщIэрэ нэмысрэ щызиIахэм. Я бынхэу Iэмирэт, Чэбирэт, Хьэбас, Ларэ (Iэмсирэт), Амырхъан, Мадинэ сымэ щIэныгъэрэ IэщIагъэрэ ирагъэгъуэтыфащ зэщхьэгъусэхэм. Нэхъыжьхэр нобэ ящхьэщымытыжми, абыхэм я щапхъэр я гъуазэу дунейм тетщ Семэн зэдэлъху-зэшыпхъухэр: цIыхугъэр, пэжыгъэр, лъэпкъ хабзэр, пщIэр ягъэнэхъапэ.

Жылэм дэт курыт школыр ехъулIэныгъэкIэ къиуха нэужь, Ларэ еджэным щыпищащ Налшык дэт педучилищэм. IэщIагъэ зэзыгъэгъуэта егъэджакIуэ ныбжьыщIэм 1973 гъэм лэжьэн щыщIидзащ я къуажэ школым. ЩIэхыу хэзэгъащ ар зыпэрыхьа Iуэхум. Куэд дэмыкIыу Ларэ мурад ищIащ и щIэныгъэм хигъэхъуэну икIи КъБКъУ-м тхыдэфилологиемкIэ и факультетым урысыбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэм щIэтIысхьащ. Зэман дэкIри, ари фIы дыдэу къиухащ, и зэфIэкIкIи и щIэныгъэкIи нэхъ къулей хъуауэ лэжьыгъэм пищащ.

Урысыбзэмрэ литературэмрэ школакIуэ нэхъыжьхэм ярегъэджри, Iэзагъышхуэ хэлъу и дерсхэр еухуэ, и еджакIуэхэр абы зэрыдригъэхьэхыным, урысыбзэр хуиту икIи шэрыуэу къагъэсэбэпыфу щытыным хущIэкъуу. ЕгъэджакIуэм сабийхэм яIэ зэфIэкIым зрегъэужь, урысыбзэмкIэ ябгъэдэлъыпхъэ щIэныгъэм хегъахъуэ. Апхуэдэ Iуэху бгъэдыхьэкIэр нобэрей зэманым егъэджэныгъэм къыхуигъэув къалэн нэхъыщхьэхэм ящыщ зыщ. Ар зыхулъэкIынури зи лэжьыгъэм гурэ псэкIэ ета, зи IэщIагъэр фIыуэ зылъагъу цIыхурщ.

- ЕгъэджакIуэ IэщIагъэм пасэ дыдэу гу хуэсщIауэ щытащ. Ар и фIыщIэу къызолъытэ япэ егъэджакIуэу сиIа Бэч Зерэ. Абы и лэжьэкIэ дахэр гъащIэм щапхъэ щысхуэхъуащ, и лъэужьым сызэриувамкIи зы махуи сыхущIегъуэжакъым, - жеIэ Ларэ. - Зэманым зехъуэж, абы дэщIыгъууи цIыхухэм я дуней еплъыкIэмрэ гупсысэмри нэгъуэщI мэхъу. Иджы егъэджакIуэм и пщэм къыдэхуэ къалэн нэхъ ин дыдэхэм ящыщщ, щIэблэм щIэныгъэ куу етыным къыдэкIу эу, цIыхубэпсо лъапIэныгъэхэр яфIэмыгъэкIуэдыныр, лъэпкъ хабзэмрэ нэмысымрэ я жыпхъэхэм иту къэгъэтэджыныр.

НыбжьыщIэхэм гъэсэныгъэ дахэ ях элъу, фIымрэ Iеймрэ зыхащIыкIыу къэгъэхъуным хуегъэлажьэ Ларэ и дэтхэнэ дерсри. Псом хуэдэжкъым абы литературэмкIэ ит урок купщIафIэхэр. ГъащIэм и дерсхэу къалъытэ классикэ литературэм школакIуэхэр щыгъуазэ здищIым, Къардэнгъущlым къегъэсэбэп иджырей методикэ пэрытым, компьютер техникэм я Iэмал лъащIэншэхэр. Урысыбзэмрэ литературэмрэ и лъабжьэу, егъэджакIуэ IэкIуэлъакIуэм сабийхэр ирешалIэ дунейпсо щэнхабзэм, усыгъэр абыхэм псэкIэ захригъэщIэным, тхылъыр фIыуэ ялъагъуу, ар я ныбжьэгъу пэжу ялъытэным хущIокъу. Апхуэдэ щIыкIэкIэ Ларэ ныбжьыщIэхэм я псэр пэгъунэгъу ещI сыт хуэдэ лъэхъэни жылагъуэм щалъытэ лъапIэныгъэхэу ЦIыхугъэ, Пэжыгъэ, Лъагъуныгъэ, Жэуаплыныгъэ, Хэкупсэ жыхуиIэхэм.

ЕгъэджакIуэм къызэрилъытэмкIэ, гъэсэныгъэ дахэ зыхэлъ цIыхурщ бгъэдэлъ щIэныгъэр зи щхьэми, цIыхубэми, щалъхуа и Хэкуми и ехъулIэныгъэхэм хуэзыгъэлэжьэфынур. Аращ Ларэ щIэныгъэмрэ гъэсэныгъэмрэ

зэгуэхыпIэ зимыIэ зы Iуэхугъуэ ину къыщIилъытэр.

- Нобэрей еджакIуэмрэ ипэкIэ едгъаджэу щытахэмрэ я гъащIэ еплъыкIэхэр зыкъомкIэ зэтехуэркъым. Псори дыщыгъуазэщ техникэ лъэщымрэ технологиещIэхэмрэ я лIэщIыгъуэм къэхъу щIэблэм я зэхэщIыкIыр зэрынэгъуэщIым. Абы и лъэныкъуэкIэ уеплъмэ, ныбжьыщIэхэр къэгъэтэджын хуейщ гупсысэ жан яIэу, щытыкIэ зэмылIэужьыгъуэхэм я хэкIыпIэ тэмэмхэр зэманышхуэ трамыгъэкIуадэу къагъуэтыф у, япэ игъэщыпхъэмрэ иужькIэ гулъытэ зыхуэщIыпхъэмрэ зэхагъэкIыфу. А Iуэхугъуэхэм ящыщ дэтхэнэри тыншкъым, ауэ иджырей егъэджэныгъэгъэсэныгъэ IэнатIэм и къалэнхэм ящыщщ, - и гупсысэхэм пещэ Ларэ. - Дэтхэнэ ныбжьыщIэми зы лъэныкъуэ гуэрым хуэунэтIа зэчий бгъэдэлъщ. Дэ, егъэджакIуэхэм, ди къалэнщ ар къэтхутэу адэкIи зедгъэ ужьыну, я гупсысэхэмрэ IуэхущIафэхэмрэ фIым хуэдунэтIыну.

Зыхуигъэувыж лъагапIэхэм егъэджакIуэр зэрынэсым щыхьэт техъуэ Iуэху куэд щыIэщ. Къардэнгъущlым иригъэджахэм къахэкIащ щIэныгъэ зэхуэмыдэхэм я докторхэр, кандидатхэр. Я цIэ къипIуэ хъунущ щIэныгъэм и дунейм гъуэгу щыпхызышахэу Тэрчокъуэ Тимур, БейцIыкIу Альберт, Къардэнгъущl Оксанэ сымэ. Зэгуэрым езыр и япэ егъэджакIуэм и лъэ ужьым зэриувэм хуэдэу, Ларэ и щапхъэм тету егъэджакIуэныр IэщIагъэу къыхэзыха и гъэсэнхэри мащIэкъым. Абыхэм ящыщщ Бэджийхэ Оксанэрэ Жаннэрэ, Гъуэгунокъуэ Мадинэ, нэгъуэщIхэри. И гъэсэнхэм я ехъулIэныгъэрщ егъэджакIуэм Ларэ и еджакIуэхэм урысыбзэмрэ литературэмрэкIэ щIэныгъэфI яIэщ. Ахэр жыджэру хэтщ олимпиадэ зэмылIэужьыгъуэхэм, увыпIэфIхэр къахьу. Апх уэдэу егъэджакIуэм бгъэдэлъ зэфIэкIыр къагъэлъагъуэ курыт школыр къэзыух ныбжьыщIэхэм урысыбзэмрэ литературэмкIэ ят Зыуэ щыт къэрал экзаменхэм (ЕГЭ-м) къэрикIуахэм. Къапщтэмэ, мы гъэм екIуэкIа къэпщытэныгъэхэм Къардэнгъущlым и еджакIуэхэр псори хъарзынэу пэлъэщащ, щIэныгъэ лъагэ дыдэ къэзыгъэлъэгъуахэри мымащIэу. Ахэр, дауи, зы махуэ-махуитIкIэ зэпэща ехъулIэныгъэкъым, атIэ гупсысэ куурэ Iуэху зехьэкIэ пэрытрэ, псэ хьэлэл лэжьыгъэрэ жэуаплыныгъэрэ зи лъабжьэ гуащIэдэкIым къыпэкIуа текIуэныгъэщ, фIыгъуэщ.

ЕгъэджакIуэхэм я методикэ зэгухьэныгъэм и лэжьыгъэм, педсоветхэм, школ IэщIагъэлIхэм я нэгъуэщI зэIущIэхэм жыджэру хэт егъэджакIуэр и Iуэху зехьэкIэ пэрытымкIэ ядогуашэ къыдэлажьэхэм, егъэджакIуэ ныбжьыщIэхэм. Къигъэсэбэп методикэ Iэмалхэр нэрылъагъу щыхъу дерс зэIухахэр, классщIыб зэIущIэхэр къызэгъэпэщынымкIи Ларэ ящыщщ лэжьакIуэ IэкIуэлъакIуэхэм. ЕгъэджакIуэфIу зэрыщытым къыдэкIу эу, Къардэнгъущlыр жылагъуэ Iуэхухэми хуэжыджэрщ. Ар щэнейрэ хахащ щIыпIэ сове тым и депутату.

ЕгъэджакIуэм и лэжьэкIэм гу лъамытэу къэнакъым. ЩIэблэр гъэсэным, егъэджэным щиIэ ехъулIэныгъэм папщIэ абы мызэ-мытIэу къыхуагъэфэщащ КъБР-м ЕгъэджэныгъэмрэщIэныгъэмкIэ и министерствэм, егъэджэныгъэмкIэ Аруан куей IэнатIэм, Псыгуэнсу къуажэ администрацэм къабгъэдэкI щIыхь тхылъхэр. Ларэ и дежкIэ абыхэм нэхърэ нэхъ лъапIэжщ къуажэдэсхэр къызэрыхуэарэзыр, иригъэджахэм я гурылъ дахэхэр. ЕгъэджакIуэ Iэзэм, гъэсакIуэ нэсым куэдрэ зыхех абыхэм къабгъэдэкI фIыщIэ, щытхъу псалъэхэр.

Мы бзылъхугъэ щыпкъэм унагъ уэ дахэкIи Тхьэр къыхуэупсащ. Абырэ и щхьэгъусэ СуIэдинрэ унагъуэфI яухуэфащ. Зэщхьэгъусэхэм щIалищ зэдапIащ, дэтхэнэми щIэныгъэрэ IэщIагъэрэ ирагъэгъуэтащ. Быным я нэхъыжь Анзор хирургщ, медицинэ къулыкъум и майорщ. Абы къыкIэлъыкIуэ Астемыр дзэм къулыкъу щещIэ, гъунапкъэхъумэхэм яхэту. НэхъыщIэ Альберт Москва университетыр (РУДН) къыщиухащ, и IэщIагъэкIэ дохутырщ. Мы зэманым щыхьэрым и клиникэхэм ящыщ зым и щIэныгъэм, зэфIэкIым щыхегъахъуэ. ЩIалэ нэхъыжьитIыр унагъуэ хъужахэщ.

Унагъуэр зэпэщмэ, лэ жыгъэ IэнатIэкIэ ехъулIэныгъэ уиIэрэ жылагъуэм пщIэ къыщыпхуащIмэ, аракъэ насыпыр! Апхуэдэщ Ларэ и дуней тетыкIэри, адэкIи ефIэкIуэну ди гуапэщ.

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Дунейпсо чемпионым *(сэмэгумкIэ щытщ)* и зэфIэкI къегъэлъагъуэ. *Мальтэ, 2010 гъэ*

Москва. Кремлым и пащхьэ. *2010 гъэ, мэкъуауэгъуэм и 22.*

Европэм и вице-чемпион хъуащ. *2008 гъэ.*

Бодибилдингымкlэ дунейпсо чемпион Лъакъуэдыгъу Рамзес

●ДифI догъэлъапIэ

2010 гъэм мэкъуауэгъуэм и 19-м Мальтэ хытIыгум щыIэ Бугиббэ къалэм щекIуэкIащ дунейпсом бодибилдингымкIэ и чемпионат. Зэхьэзэхуэхэм хэтащ КъуэкIыпIэ, КъухьэпIэ Европэм, Азием, Америкэ Ипщэмрэ Ищхъэрэмрэ ящыщ къэралхэм я спортсменхэу 150-м щIигъу. ЕфIэкIыныгъэшхуэ иIэу абы бжьыпэр щиубыдащ ди лъэпкъэгъу цIэрыIуэ, Налшык къалэм 1976 гъэм къыщалъхуа, Москва и «Марк Аврелий» клуб уардэм зыщызыгъасэ икIи щылажьэ Лъакъуэдыгъу Рамзес Арсен и къуэм.

ЛЪАКЪУЭДЫГЪУР бодибилдингымкIэ спортым и дунейпсо классым и мастерщ, 2008 гъэм Европэм и вице-чемпион хъуащ. ИужькIэ абы фIы дыдэу зыкъыщигъэлъэгъуащ нэгъуэщI зэпеуэ зэмыщхьэми. Мис иджы дунейпсом и чемпионщ. МазихкIэ хуабжьу егугъуу зыхуигъэхьэзыращ зи гугъу тщIы зэпеуэ инхэм. Бодибилдингыр къарууишхуэрэ гуащIэ инрэ зэхьэлIэн хуей спорт лIэужьыгъуэщ. Псом хуэмыдэу дэтхэнэ спортсменми къехьэлъэкIыр зыгъэхьэзырынымрэ зыгъэсэнымрэ егъэщIылIа лъэхъэнэрщ. ЩIалэхэр лъэныкъуэ IэджэкIи зэпоуэ. Псори икIэм-икIэжым зытещIыхьар уи Iэпкълъэпкъыр зэрынэхъ дахэр, уэ ар псом нэхърэ нэхъ екIуу зэрызебгъэкIуэфыр къэбгъэлъэгъуэнырщ.

ЗэрыгурыIуэгъуэщи, пхуагъэлъэгъуа ерыскъыхэм фIэкIа нэгъуэщI зыри зыIуплъхьэ хъунукъым. Апхуэдэ гъэунэхуныгъэхэм икъукIэ зэпэщу къыхэкIа ди бодибилдерым гукъыдэжыфI иIэщ. МащIэу зигъэпсэхуа иужь, Лъакъуэдыгъу Рамзес и мурадщ 2010 гъэм жэпуэгъуэм Инджылызым бодибилдингымкIэ щрагъэкIуэкIыну «Мистер Вселенная» зэхьэзэхуэ ин дыдэхэм зыхуигъэхьэзырыну. Зи гугъу тщIы зэпеуэр ирегъэкIуэкI Body-builder Association дунейпсо федерацэм. Ар 1901 гъэм къызэрагъэпэщащ. Абы хохьэ къэрал 50-м щIигъу. Нэхъыщхьэу а зэхьэзэхуэр зыхуэгъэзар «Мистер Вселенная» дамыгъэ лъапIэ дыдэр къэхьынырщ. Апхуэдэ зэпеуэхэм зыбжанэрэ щытекIуащ лIэщIыгъуэ блэкIам и бодибилдер нэхъыфI Шварценеггер Арнольд.

Ди гуапэщ адыгэ щIалэм Лондон щекIуэкIыну зэхьэзэхуэшхуэм ехъулIэныгъэ къыщихьыну. Иджы щыгъуазэ фыхудощI езым и къекIуэкIыкIам, дяпэкIэ и мурадхэм теухуауэ дунейпсом и чемпион Лъакъуэдыгъу Рамзес «Адыгэ псалъэ» газетым и тхьэмадэм къыжриIам.

- Псом япэу къыщыщIэздзэнщ спортым и лъагапIэхэм сынэсын папщIэ сэ си адэ Арсен хуабжьу къызэрыздэIэпыкъуар. Ар тренеркъым, «Бавариe» таксопаркым и шоферу аращ, ауэ сыт и лъэныкъуэкIи сытригъэгушхуэн хузэфIэкIащ.

2008 гъэм и гъатхэм сэ Испанием щекIуэкIа европэ чемпионатым етIуанэ увыпIэр щызубыдын схузэфIэкIащ. Нэхъ ехъулIэныгъэшхуэхэм сыщIэхъуэпсырт икIи семышу зызгъасэрт. 2009 гъэм и бжьыхьэм нэхъапэм сызыгъэпIейтейуэ щыта си лъакъуэ сэмэгур къэузыжащ. Хьэлъэхэр сIыгъыу сыщытIыс-сыкъыщытэджыжкIэ си куэр хуабжьу къыхэузыкIырт. ЕтIуанэ махуэм си лъакъуэр апхуэдизкIэ къэпщати, схузэфIэгъэщIэжыртэкъым. Зэзгъэплъа дохутырхэм чэнджэщ къызатащ зыгъэсэныгъэ Iуэхухэр щызгъэтыну, зэпеуэхэми семыгупсысыххэну. Сэ ар здакъым. ИужькIэ си узыншагъэр ефIэкIуэжащ икIи аргуэру зызгъасэу щIэздзэжащ. Си мурадт илъэсыр иуха нэужь, си куэм дохутырхэр нэхъ гупсэхуу къезгъэплъыну. Катарым щекIуэкIа дунейпсо чемпионатым сыкIуэну си мурадащ, Европэм сызыщыхуэза хамэ къэрал IэщIагъэлIхэм зэфIэкIышхуэ збгъэдэлъу къызэрызжаIам къыхэкIыу.

АрщхьэкIэ 2009 гъэр си дежкIэ гугъуу къыщIэкIащ. Москва щызубыдыфар ещанэ увыпIэрщ, Урысейм и чемпионатыр блэзгъэкIащ. Апхуэдэу щыхъум Мальтэм щекIуэкIыну дунейпсо чемпионатыр плъапIэ сщIащ.

Сэ пщIыхьэпIэхэмкIэ сыерыщщ - сыжейуэ слъагъухэм яжь къысщIеху. Сежьэным зы тхьэмахуэ зэхуаку иIэжу пщIыхьэпIэу слъэгъуащ сызэрыс кхъухьлъатэм дерт игъуэтауэ икIи сэ абы катапультэкIэ сыкърадзу. Ар телъыджэщ, ауэ Катар сэ сагъэкIуакъым - аэропортым и деж къыщызагъэгъэзэжащ а къэралым и щIыналъэм сихьэну хуит сызэрамыщIам къыхэкIыу. Сэ спортыр IэщIыб сщIын си гугъащ, арщхьэкIэ «Фитнес Империем и Гран-при» зэпеуэм срагъэблэгъащ.

Гъуэгу сытехьэн и пэкIэ пщIыхьэпIэу слъэгъуащ дыщэм къыхэщIыкIа мэл къысхуэжэу икIи ар абы и бжьакъуэхэмкIэ къэзубыдауэ. Сэ а пщIыхьэпIэр фIыкIэ къэсэлъытащ. Гран-приым щызубыдар ещIанэ увыпIэ къудейт. Арати, сызыщыгугъ фIыкIын гуэри Iуэхум хэлъэкъым.

Сезоныр иуха нэужь, сэ мурад сщIащ дохутырхэр си куэм езгъэIэзэну, зэхьэзэхуэхэми сахэмытыжыну. АрщхьэкIэ, илъэс пщыкIуий хъуауэ зыкъысщIэзыгъакъуэ си ныбжьэгъухэр иджыри къыздэIэпыкъуащ, зызгъэсэн папщIэ ахъшэ къысхуагъуэтащ, спонсорхэри къыкъуэкIащ. Арати, 2010 гъэм и щIышылэм гъатхэ сезоным зыхуэзгъэхьэзырын щIэздзащ.

Пэжщ, сегугъуу зызгъэхьэзырами, текIуэныгъэ инхэм сапэплъэртэкъым, ехъулIэныгъэшхуэхэм нэхъапэм сыхуэхеят.

Мурад сщIащ Урысейм, Европэм я чемпионатхэм мыIейуэ зыкъыщызгъэлъэгъуэну. Ауэ си тренерым сечэнджэщри, Мальтэ щекIуэкIыну дунейпсо чемпионатым си къару сыщеплъыжыну мурад сщIащ икIи абы сыщытекIуащ. Флъагъурэ, пщIыхьэпIэм сызыхуишар: псори си дежкIэ зэфIэкIауэ къысщыхъуащ, ауэ си дежкIэ а текIуэныгъэр псоми я щIэдзапIэ къудейщ. Иджы сэ фIэщхъуныгъэ быдэ схэлъу сыт хуэдэ зэпеуэми сыхэтыфынущ.

МАХЪШОКЪУЭ Мухьэмэд.

● Спорт

Метр 52,04-кIэ

Пензэ къалэм щекIуэкIащ ныбжьыщIэхэм атлетикэ псынщIэмкIэ я урысейпсо зэхьэзэхуэ. Абы хэтащ къэралым и щIыналъэ псоми икIа спортсмен 900-м щIигъу.

КЪЭБЭРДЕЙ-Балъкъэрым и щIыхьыр абы щихъумащ Добренький Александр. Спортсмен щIалэщIэм дискыр дзынымкIэ зэпеуэм япэ увыпIэр щиубыдащ, метр 52,04-кIэ игъэлъатэри.

Ар и гъэсэнщ Жуков Андрей.

ЖЫЛАСЭ Замир.

● ФIыщIэ

Я псалъэри хущхъуэщ

Си закъуэу пщIантIэм сыдэсу сымаджэ сыкъыщыхъум, сыгузавэри, Щоджэн Николай зи унафэщI къалэ сымаджэщ №1-м терапиемкIэ иIэ къудамэм сыпсэлъащ, нэхъапэхэми сыщIэлъауэ я телефон сиIэти.

КЪУДАМЭМ и унафэщI Къардэн Жаннэ соупщI: «СыкъэпцIыхужрэ?» - жызоIэри. «Женэкъэ?» - жи езыми занщIэу. СыкъызэрицIыхужар си гуапэ хъуауэ, си Iуэхур зытетыр гурызогъаIуэ. «Уэр щхьэкIэ сытым дежи ди бжэр зэIухащ, ущыхуей дыдэм къакIуи удгъэгъуэлъынщ», - къызжиIащ Жаннэ.

Арати, сыкъэкIуауэ сыщIэлъщ махуэ зыбжанэ хъуауэ. Сэ нэхъ къызэгъэбыдылIауэ къыскIэлъыплъыр Щауэ Маринэщ. Мы дунейм апхуэдэ цIыху гуапэ, Iэпэ щабэ тету пIэрэ жыпIэну дохутыр Iэзэщ. Ар къызэплъмэ, занщIэу нэхъыфIу сыкъызредзэкIыж, си узхэр кIуэду къысщохъу. И псалъэ дахэхэр сыт и уасэ а бзылъхугъэ цIыкIум!

Къудамэм и унафэщI Жанни зи лэжьыгъэр нэсу езыхьэкI IэщIагъэлIщ. ЗыгуэркIэ игу мызэгъауэ ар лэжьапIэм щIэкIыжынукъым. Медсестра цIыкIухэми дэбгъуэн щымыIэу я къалэныр ягъэзащIэ, тэмакъкIыхьхэу къыдбгъэдэтщ.

ФIыщIэ яхузощI апхуэдэу жэуаплыныгъэ пылъу зи лэжьыгъэм пэрыт дохутырхэм. ЦIыхухэм я узыр ящхьэщызых, я нэр къэзыгъэплъэж цIыхухэм фIыуэ щыIэм я нэхъыфIыр къалэжь. Я бынкIи я унагъуэкIи гукъеуэ ямыIэ- ну, гъащIэ насыпыфIэ Тхьэм къахуэзэпищэну сохъуэхъу.

КЪУЭШРОКЪУЭ Женэ.

Псэм и лъахэр ди нэгу щIэкIкъым

● Гъуэгуанэ тхыгъэ

Ди тхылъ тедзапIэм и лэжьакIуэ гуп, Котляровэ Мариерэ сэрэ, сурэттех Щоджэн Жаннэ сымэ дызэгъусэу мы зэманым долэжь «Народы Кавказа: история, этнография, география» зыфIэтща проектым. 2009 гъэм ди тхылъ тедзапIэм къыщыдэкIащ зи гугъу тщIы проектым хыхьэу Iыхьит Iу зэхэлъ япэ тхылъыр, «Балкария - страна гор и ущелий. Этнос, экскурс, орография в текстах и документах», абы напэкIуэцI миным щIигъу къызэщIеубыдэ, лIэщIыгъуэ блэкIам и пэщIэдзэхэм трахауэ щыта сурэт 600-м нэблагъэ ихуащ.

УФ-м и Къэзыбж палатэм и унафэщI икIи Урысейм тхылъымкIи союзым и Iэтащхьэ Степашин Сергей а тхылъыр игу ирихьауэ къыпэджэжащ «Плененные Кавказом» зыфIища («Парламентская газета», №№73-74) тхыгъэмкIэ икIи къыхигъэщащ «тхылъыр къыдэгъэкIыным елэжьахэр Урысейм и хэкупсэ нэсу, Кавказ Ищхъэрэм щыпсэу лъэпкъхэр, абыхэм я щэнхабзэхэр нэхъ зэпэгъунэгъу хъуным хуэунэтIа Iуэху щхьэпэ зэфIагъэкIыу» къызэрилъытэр. «Северный Кавказ» газетым Абхъазым щиIэ и корпунктым и унафэщI Къэлэбатэ Суфян къыбгъэдэкIыу проектым и хъыбаррэ абы хыхьэу Псэм и лъахэм теухуа тхылъ къыдэдгъэкIыну дызэримурадымрэ къыщищIэм, абхъаз жылагъуэ лэжьакIуэ цIэрыIуэ Чамагуа Лалэ Абхъаз Республикэм и президент Бэгъэпщ Сергей Iуэхур зытетыр жриIащ. Абы дызыпэмыплъа кърикIуащ - республикэ Iэтащхьэм унафэ ищIащ ди тхылъ тедзапIэм мылъкукIэ къыдэIэпыкъуну икIи ахъшэ хухихащ «Абхазия - страна души. Этнос, экскурс, орография в источниках и фотодокументах» томитI хъу тхылъыр къыдэгъэкIыным пыщIа лэжьыгъэхэр иризэфIэтхыну.

Абхъазым теухуауэ хьэзыру диIэхэм нэмыщI, дызыхуэныкъуэхэр иридгъэкъуну иджыблагъэ зекIуэ дыщыIащ, а щIыналъэ дахэр къызэхэткIухьащ, къэтплъыхьащ. Гъуэгуанэ дызэрытета тхьэмахуэр зэIущIэ гъэщIэгъуэнхэмкIэ, теплъэгъуэ гукъинэжхэмкIэ гъэнщIауэ екIуэкIащ, уеблэмэ мазэ псо зытекIуэдэнкIэ хъуну щыта лэжьыгъэри зэфIэтхыфащ. Дэ дыщыIащ Бзыб аузым, Рицэ гуэлым, «ЦIыхухъу нэпсхэр» зыфIаща псыкъелъэхэм, жэщ уэздыгъэхэм щIагъэна Сыхъум къалэмрэ абы къеуалIэ хышхуэ зэщIэпщIыпщIэмрэ сурэтхэр щытетхащ.

ЕтIуанэ махуэм къыпищащ ди зэIущIэхэм: дызытекIухьа Iуэхум дытопсэлъыхь, тхылъыр зэрызэхэлъ Iыхьэхэмрэ абыхэм къызэщIаубыдэн хуейхэмрэ доубзыху, редколлегием хэтынухэр догъэнаIуэ. Апхуэдэу а махуэм дыIущIащ редколлегием хэтынухэм ящыщ Лакобэ Станислав. Ар щIэныгъэлIщ, жылагъуэ, политикэ лэжьакIуэщ, Абхъаз Республикэм шынагъуэншагъэмкIэ и советым и унафэщIу щытащ (куэд щIакъым абы а къулыкъур зэригъэтIылърэ), а псом и щIыIужкIэ ар тхакIуэщ икIи тхыдэджщ. Абы и щIэныгъэ гупсысэхэр щызэхуэхьэса тхылъитI Хоккайдэ (Японие) къалэм щыIэ университетым славян къэхутэныгъэхэмкIэ и центрым урысыбзэкIэ къыдигъэкIащ.

НэгъуэщI абхъаз щIэныгъэлIым - Агуажбэ Руслан - и лэжьыгъэхэр къыгуэхыпIэ имыIэу епхат дэ дызытекIухьа Iуэхум. Абы зэхуихьэсащ икIи игъэхьэзыращ «Абхазия и абхазы в российской периодике» зыфIища къыдэкIыгъуэхэм ящыщ тхылъитI, абы къыпызыщэ тхыгъэхэр (ахэри тхылъитI мэхъу) мыгувэу дунейм къытехьэнущ. Абы щыщ куэдкIэ къыддэгуэшащ Руслан.

Сыхъум дызыщыIущIа цIыху гъуэзэджэхэм, щIэныгъэлIхэм, къэхутакIуэхэм, тхыдэджхэм ящыщхэщ Бигвавэ Валерэ, МарыхубэИгорь, Кварчиа Валерие, архитектор Агамуа Анзор, типографием и унафэщI Аргун Роман, тхылъ тедзапIэм и унафэщI, тхакIуэ щIалэ Начкебиа Даур сымэ, нэгъуэщIхэри.

СыткIи къыддэIэпыкъуну зэрыхьэзырыр ди фIэщ ящIу, гуапэу икIи щхьэпэу къыдэпсэлъащ республикэм и унафэщIхэри - Абхъаз Республикэм и премьер-министр Шамбэ Сергей, парламентым и спикер Ашубэ Нугзар, япэ вице-премьер Лакербай Леонид сымэ.

Гулъытэ мащIэри фIыщIэ щIыныр я лъым хэтщ абхъазхэм, гузэвэгъуэ щыхэхуэм къадэIэпыкъуахэм, къащхьэщыжахэм, къакъуэувахэм зэрахущытым, Iыхьлы дыдэм хуэдэу зэралъагъумрэ хамэу къахуэкIуэхэм зэрыщыгуфIыкIымрэ я гугъу умыщIыххи.

Псэм и лъахэм щыдгъэкIуа махуэхэм ящыщ зым дэ дыщыIащ МархиаулкIэ (Мывэхужьыкъуэ) зэджэ щIыпIэ хьэлэмэтым. Теплъэ хьэлэмэтыщэхэр къигъэщIу къуршыпсым мывэм пхиха лъагъуэхэмрэ бгъуэнщIагъхэмрэ, гъуэмбхэмрэ кумблIэмбхэмрэ къигъэсэбэпри, хьэрычэтыщIэ жыджэр икIи жэрдэмщIакIуэ IэкIуэлъакIуэ Шанавэ Игорь зыплъыхьакIуэхэр щызекIуэн лъэмыж цIыкIухэр трилъхьащ, уэздыгъэ иришэлIащ, псыутххэр игъэуври зыгъэпсэхупIэ телъыджэ къыхищIыкIащ. Апхуэдэщ абхъазхэр - Тхьэм къарита хъугъуэфIыгъуэ псори фIырэ гупсэхугъуэрэ къыпэкIуэу къагъэсэбэпыф.

ДыкъэкIуэжу гъуэгу дытету, къэрал гъунапкъэр къыщызэпытчым, лIы мыцIыху гуэрым сэлам къыдихри къыдэупщIащ: «Дапщэщ иджы фыкъыщыкIуэнур?» - жиIэри. ДринэIуасэм хуэдэу къызэрыдэупщIар зэрыдгъэщIагъуэр псалъэншэу къыгурыIуэри къыпищащ: «Фи лэжьыгъэм теухуауэ телевизорымкIэ жыфIар зэхэсхат. АтIэ сыт щыгъуэ къыщытевгъэзэжынур?..»

- Бжьыхьэ дызыхуэкIуэм нэхърэ нэхъ мыгувэу, - еттыжащ абы жэуап.

КОТЛЯРОВ Виктор.
ЩIДАА-м и член-коррeспондент, тхакIуэ.

● Щэнхабзэ

Лъэпкъ библиотекэм и хьэщIэхэр

Тыркум, Осетие-Ищхъэрэ-Аланием къикIауэ Налшык зыщызыгъэпсэху адыгэ ныбжьыщIэхэр Мэлбахъуэ Тимборэ и цIэр зезыхьэ Лъэпкъ библиотекэм щыхьэщIащ.

ЦIЫХУ34-рэ хъу гупым сыхьэтитIым нэсыхукIэ зыщаплъыхьащ библиотекэм, абы и лэжьыгъэм, и гъэтIылъыгъэхэм зыщагъэгъуазэу. Уеблэмэ, зыри зыщIамыгъэхьэ фондым хьэщIэхэр щIашащ. Псом хуэмыдэу абыхэм яфIэгъэщIэгъуэнащ IуэхущIапIэм и къудамэ зэхуэмыдэхэм къыщызэрагъэпэща гъэлъэгъуэныгъэхэр. Псалъэм папщIэ, ТекIуэныгъэ Иныр илъэс 65-рэ зэрырикъум, нэгъуэщIхэми теухуахэр.

Акъсырэ Залымхъан и «Дахэнагъуэ» пьесэр яфIэтелъыджэу зэрызэпаплъыхьыр ялъэгъуати, библиотекэм и лэжьакIуэхэм абы ксерокс трахри хьэщIэхэм иратащ. Егъэлеяуэ зыщыгуфIыкIа тхыгъэм Тыркум зэрынэсыжу спектакль къытращIыкIыну жаIащ.

Гуапэщ библиотекэм и лэжьыгъэр, и теплъэр яфIэгъэщIэгъуэну зэрызаплъыхьар, абыхэм зыхащIыкIыр Iэдж эу, упщIэ у яIэр нэхъыбэжу зэрыщытар.

ИСТЭПАН Залинэ.

«Адыгэ псалъэм» и лэжьакIуэхэр газетым и бухгалтер нэхъыщхьэ **Къармэ Иринэ Леонид и пхъум** хуогузавэ абы и адэ къуэш **Къармэ Хьэбас Нэхъупщ и къуэр** дунейм зэрехыжам къыхэкIыу.

Редактор нэхъыщхьэ
ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд

РЕДАКЦЭМ И КОЛЛЕГИЕМ ХЭТХЭР

Жыласэ Заурбэч (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **ЖьэкIэмыхъу Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхь секретарь), **ГъущIо Зариф, Къардэн Маритэ, Ныбэжь Таисэ, Хьэжыкъарэ Алик.**

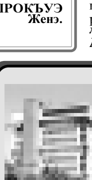

ДИ ХЭЩIАПIЭР

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщIанэ къатхэр.

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 47-22-63, 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхъумэ IуэхущIапIэхэм ядэлэжьэнымкIэ - 42-60-53; хъыбарыщIэхэмкIэ, спортымрэ письмохэмкIэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 47-32-15; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер IуэхущIапIэм - 42-26-41; сурэттехым - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.
Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм.
Тел.: 76-01-28, 76-01-10.
Газетыр щэнымкIэ жэуап ехь КъБР-м и "Роспечать" АО-м.
Тел.: 42-69-34.

Газетыр 1989 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м №Н-0065-м щIэту ятхащ.
Зы илъэсым газетыр 250-рэ къыдокI.

1905 гъэм щыIа Революцэм и цIэр зезыхьэ Республикэ полиграфкомбинат, Налшык къ., Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 33, тел. 42-35-75.

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Къаншокъуэ Эллэ, редактору НэщIэпыджэ Замирэ, корректорхэу Щоджэн Иннэ *(1, 2-нэ нап.),* Бацэ ФатIимэ *(3, 4-нэ нап.),* корректорхэм я дэIэпыкъуэгъу Иуан Заирэ. *КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ* Ныр Саидэ, Мэлбахъуэ Анжелэ, *сурэтхэм елэжьар* Бицу Жаннэщ.

Номерыр "Адыгэ псалъэм" и компьютер IэнатIэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр 51531 ● Тираж 10.121 ● Заказ №1969